SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 1

Slovo úvodem

Nevzdělanost vysokoškolských odborníků není v současné době omluvitelná jinak než leností. Pro psychology, výchovné poradce a zejména pro učitele, kteří mají sami vést děti a nepřímo i rodiče k rozvoji vzdělanosti a celoživotnímu vzdělávání, kteří mají ovliňovat jejich vzdělávací i výchovné postupy, to platí několikanásobně.

Odborných knih i časopisů je nepřeberně. Množství veřejně dostupných odborných zdrojů narostlo geometrickou řadou. Při vší nespolehlivosti dílčích informací na internetu jde o neuvěřitelný zdroj poznatků. Při troše kritického pohledu jsme s to dopracovat se k nejaktuálnějším a přitom validním informacím, poznatkům, dokonce i návodům k osvojení si dovedností.

Celoživotní vzdělávání již dávno není frází, a i když k němu nejsme vždy nuceni okolnostmi, zůstávat na poznatcích „z roku raz dva“ je trestuhodné. Nemůžeme vzdělávat a vychovávat dítě pro požadavky společnosti 21. století a sami být pevně nohama ve století minulém, nebo dokonce předminulém.

Je velmi smutné, když se odborníci zaštiťují ve své praxi poznatky překonanými před dvaceti třiceti lety. Nedostatečné vzdělání nahrazují výlučným důrazem na osobní zkušenosti nebo obecnými floskulemi, vůči kterým lze jen obtížně cokoli namítat. A je úplně jedno, jestli jde o učitele, kteří téměř čtvrtstoletí poté, co jsme začali víc integrovat, stále opakují, že nemají vystudovanou speciální pedagogiku, a brání se vzdělávat postiženého žáka, nebo psychology, kteří po přibližně 17 letech praktických zkušeností vědí o domácím vzdělávání tolik co tenkrát.

Právem si stěžujeme na podceňování učitelů i poradenských pracovníků. Bez jejich kvalitnějšího vzdělání to však bude stále stejné.

Václav Mertin

Obsah

ROZHOVOR

S ľuďmi je radosť pracovať, aj keď je to veľmi ťažká práca
PhDr. Jozef Ihnacík, Ph.D. 2

ODBORNÁ SDĚLENÍ

Vnímaná účinnost a její vliv na školní výkony žáků
Mgr. et Mgr. Jana Draberová 5

AKTUÁLNĚ

Speciální a sociální pedagog
Mgr. Libor Tománek, Mgr. Barbora Glogarová 7

METODICKÁ ČINNOST

Školní speciální pedagog
doc. PhDr. PaedDr. Anna Kucharská, Ph.D.,
Mgr. Jana Mrázková 9

Tipy pro začínající školní psychology
Mgr. Barbora Neuwirthová,
PhDr. Kateřina Šrahůlková, Ph.D. 12

PRACOVNÍ PRÁVO

Některé pracovněprávní aspekty činnosti výchovného poradce
PhDr. Mgr. Monika Puškinová, Ph.D. 16

ZAMYŠLENÍ NAD

Školy by měly být připraveny na různé děti, realita je ale jiná
Mgr. Bohumil Kartous, Ph.D. 19

INSPIRACE A INOVACE ZE ŠKOL

Jak se cítí Birlibán?
Mgr. Bc. Dana Tvrďochová 21

TÉMA MĚSÍCE

Základní momenty právní úpravy vzdělávání cizinců v ČR
PhDr. Mgr. Monika Puškinová, Ph.D. 24

Komunitní tlumočníci na třídních schůzkách
RNDr. Radka Balounová, Ph.D. 31

Vzdělání je naší METOU!
Mgr. Zuzana Vodňanská 35

Pomocná ruka pedagogickým pracovníkům a pracovnicím
Bc. Pavla Jenková, DiS. 36

PŘEDSTAVUJEME

Zatracená čeština!
PaedDr. Zdeněk Topil 38

Fíovo čtení
PhDr. Kamila Balharová 40

Cogito
doc. PhDr. Věra Pokorná 42

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 2

S ľuďmi je radosť pracovať, aj keď je to veľmi ťažká práca

PhDr. Jozef Ihnacík, Ph.D.,
psychológ

Když se před řadou desítek let slavilo jedno výročí vzniku krajské poradny v Košicích, vedle tehdy uznávaného a respektovaného ředitele, pozdějšího profesora Jána Hvozdíka, působil jeho mladý a perspektivní zástupce Ihnacík. Poradenství zůstal věrný i přes všechny turbulence... Bylo asi velmi těžké ustát ztrátu speciální poradenské budovy na Zádielské, kterou ve své době záviděla Košicím celá československá poradenská komunita. Tato doba je už pryč. Z mladého a perspektivního psychologa se pozvolna stává moudrý doyen slovenského poradenství, kterému ze srdce přejeme, aby ho poradenství pořád bavilo.

Jak bys viděl z pohledu zkušeného poradenského psychologa dnešní děti a mládež? Co je nejvíce ovlivňuje, formuje?

Záleží od uhla pohľadu, pretože vidieť, resp. registrovať tvorivú činnosť a entuziazmus pre štúdium a prácu na vybraných stredných ale aj vysokých školách je radosť, ktorá sa prenáša do poznania, že perspektívou môžeme byť nadšení aj z hľadiska toho, ako bude v realite žiť. Na druhej strane je toľko ohrození, lepšie povedané pohnútok k užívaniu slasti, pôžitkov a vymožeností verejného, ale aj súkromného života pre kategóriu deti a mládež, že bolo by zatváraním očí konštatovať, že všetko je v poriadku, morálne a progresívne. Obrovské množstvo voľného času dáva deťom a mládeži prístup cez informačno komunikačné technológie do multipoznania a zároveň nie vždy adekvátneho spracovania informácií, ktoré sa ich dotýkajú.

I keď toto konštatovanie môže byť ovplyvnené samotnou poradenskou a psychoterapeutickou prácou psychológa s deťmi a mládežou, u ktorých je sklon na neschopnosť spracovania a prijímania poznatkov, tendencia k poruche v prežívaní a správaní, ale v častých prípadoch aj riešenie patológie prežívania a správania, ktoré v mladom veku ešte nemusí byť naplno rozvinuté a je relatívne korigovateľné.

Keby som sa mal vyjadriť k najväčšiemu deformačnému vplyvu na mládež, z čoho mi je veľmi smutno, je to predovšetkým ich rodina, vzťahy v nej, jej nefunkčnosť a často deformačný vplyv, ktorý sa objavuje v slobodomyseľnosti až ľahkomyseľnosti v prežívaní a správaní mladého človeka. Tých deformačných faktorov je pomerne viac, vplyv rovesníkov, ale aj výrazne oslabený morálny princíp budovaný širšou ale aj užšou spoločnosťou a často nevhodné prenášanie vplyvu rôznych kultúr do vplyvu prostredia, ktoré ich nemá zažité, tobôž nie vžité.

V čem spatřuješ největší dluhy dospělých vůči dětem a mládeži?

Že na nich nemáme dostatok času, trpezlivosti, vysvetľovania, prijímania, vypočutia a pochopenia. A v čom zlyhávame? V komunikácii, ktorá je postavená na príkazoch, zákazoch a nariadeniach a chýba v nej blízkosť, akceptácia a láska dospelých k deťom – či už rodičovská, ktorá sa môže prejavovať „všetko som ti dal, všetko som ti kúpil, tak čo ešte chceš?“, alebo učiteľská – „ja tu mám učiť a o ostatné sa postarajte sami“ – čiže mať rád deti a mládež.

Jak je dnes organizováno poradenství ve školství na Slovensku?

Poradenstvo v školstve na Slovensku sa realizuje v centrách pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a prostredníctvom výchovných poradcov a koordinátorov

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 3

prevencie v školách. Najčastejšie sa riešia problémy žiakov v učení, v správaní, pri voľbe povolania, v otázkach prevencie závislostí a sociálneho a antisociálneho správania. Na poradenských pracovníkov sa obracajú nielen žiaci, ale aj rodičia, ktorí najčastejšie žiadajú o pomoc pri vzájomných vzťahových problémoch a pri demotivácii detí a mladých ľudí pri učení.

Jakou pozici zaujímají psychologové ve školách? Je doceňován jejich význam ve výchově dětí, v kariérním poradenství i v jejich osobnostním rozvoji?

Psychológovia na školách majú miesto v oblasti poznávania osobnosti žiakov a zvládania problémov žiakov v správaní (agresivita), v oblasti stratégie zvládania triedy (teambuilding, sociometria a i.), v oblasti rozvíjania emocionálnej inteligencie, v oblasti poznatkov a praktických zručností, pri pomoci učiteľom vo vzdelávaní žiakov so špecifickými vývinovými poruchami učenia, poruchami pozornosti, hyperaktivity, pervazívnymi poruchami (autizmus, Aspergerov syndróm a i.). Významné miesto má psychológ aj pri pomoci učiteľom pri diagnostikovaní a rozvíjaní špecifických zručností pri výchove a vzdelávaní detí a mládeže, pre ktoré neexistuje iná alternatíva (s Aspergerovým syndrómom, nadaných detí, alebo detí, ktorým nevieme vytvoriť podmienky v školách formou integrácie či inklúzie – deti s poruchami učenia).

Školský psychológ môže pomôcť aj v oblasti komunikačných zručností v práci učiteľa, kde deficit v tejto oblasti môže v rozhodujúcej miere prispieť k nedorozumeniam, stresu a k syndrómu vyhorenia učiteľa v psychosociálnej oblasti. Školský psychológ môže byť nápomocný aj v oblasti profesijného rozhodovania a stratégie plánovania voľby povolania, štúdia či zamestnania, a to nielen v oblasti pomoci žiakom, ale aj ich rodičom v samotnom procese voľby. Nezastupiteľné miesto majú aj v oblasti práce s nadanými žiakmi, pri ich identifikácii, pri psychologickom poradenstve pre žiakov, pre ich rodičov, pre pedagógov, ale aj pri riešení ich výchovných a vzdelávacích cieľov. Školský psychológ pôsobí aj v oblasti možnosti práce so žiakmi s poruchami správania (socializácia, drogy, závislosti vôbec a pod.). Vzrastá agresivita detí, počet drogovo závislých detí a mládeže, počet spáchaných trestných činov deťmi a mladistvými narastá najmä v oblasti násilných trestných činov (ublíženie na zdraví, lúpeže, násilie a pod.). Rastie počet trestných činov na základe xenofóbie a rasizmu, gambling, fajčenie a alkoholizmus. Rastie počet žiakov so zníženou známkou zo správania, s vysokým počtom neospravedlnených hodín a je čoraz viac verbálnych a neverbálnych útokov na učiteľa zo strany žiakov, ale aj ich rodičov.

Nezastupiteľné miesto má školský psychológ aj v oblasti vzdelávacích aktivít ako súčasti celoživotného vzdelávania, ale aj v oblasti sociálno-psychologickej prípravy učiteľov, v rámci ktorej môžu byť zahrnuté aj antistresové prístupy a relaxačné programy pre učiteľov.

Jak se cítí dnešní poradenští psychologové? Jsou spokojeni s pozicí, která je jim připisována v současném školském systému?

Psychológovia z poradní majú dostatočný odborný aj realizačný priestor pre profesionálnu prácu. Súčasný systém školstva dáva reálny predpoklad pre vzájomnú prepojenosť psychologickej poradenskej činnosti vo vzťahu ku školám, žiakom, učiteľom, rodičom a širokej verejnosti.

Aktivity ako psychologické poradenstvo, psychologická diagnostika, psychoterapia, teambulding, peer programy, prevencia sociálnej patológie a drogovej závislosti, ale aj aktivity priamo v školách v spolupráci s výchovným poradcom, koordinátorom, rodičmi a vedením školy sú veľmi progresívne podporované. Významnou mierou k tomu prispievajú aj výskumné aktivity VÚDPaP-u v Bratislave, kde v súčasnosti prebieha projekt pod názvom „Komplexný poradenský systém prevencie a ovplyvňovania sociálno-patologických javov v školskom prostredí“. Projekt celoslovensky významne ovplyvní budúcnosť psychodiagnostickej práce v psychologických poradniach, kde testy budú asimilované v rámci novej koncepcie psychodiagnostiky.

Vývinové a pracovné testy budú rekonštruované. Súčasné testovanie často používanou metódou „multiple choice“ je prežité a zavádzajúce. Predpokladom je vývoj nových foriem testovania talentov, žiakov s poruchami správania, učenia, ale aj nových a zdokonalených testov v oblasti inteligencie. Veríme, že sa objavia aj počítačové programy pre osobnostné a pre projektívne metódy. Potrebné je upozorniť, že morálne otázky nadobudnú ešte väčšej váhy. Do popredia sa dostane zodpovednosť užívateľov testov (ochrana osobných a profesionálnych údajov), strach pred označkovaním a strach z narušovania súkromia prostredníctvom testovania. Psychológ bude mať stále väčšiu povinnosť chrániť ľudské práva a etické pravidlá budú zaväzovať tak vydavateľov, ako aj užívateľov testov.

Desítky let pracuješ s mládeží. Mohl bys ve zkratce shrnout své životní zkušenosti a poznatky?

Radosť je robiť s mládežou, zvlášť psychologickú poradenskú prácu, pretože aj vy sami sa udržiavate v intenciách mladosti, optimizmu a pružnosti v rozhodovaní. Mládež vám dáva množstvo poznatkov, skúša vás a súperí s vami, rešpektuje vás, plače pri vás. Mládež vám nedôveruje, ale vám aj maximálne dôveruje, oceňuje vašu pomoc, uznáva zreteľ aj ju prijíma, ale vo väčšine prípadov ďakuje až s veľkým časovým odstupom. A prečo? Pretože pri vzájomnom dôveryhodnom vzťahu sa často objavujú aj také obsahy, ktoré sú veľmi citlivé, zmyselné, ale aj chúlostivé a často aj ohrozujúce pre obe strany. Vzťahy vytvárajúce poznanie príčin, dôvodov takéhoto správania, ale aj navodenie zmeny a často aj zbavenie sa dôsledkov či následkov, ktoré „nepríjemné“ pre mládež priniesol

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 4

život. Celý svoj profesionálny život som pracoval nielen ako psychológ, ale aj ako vedúci pracovník na psychologickom pracovisku. A aký je môj poznatok z tejto oblasti? S ľuďmi je radosť pracovať, aj keď je to veľmi ťažká práca. Dobré je pracovať s ľuďmi, ktorí vás chcú, dokážte však pracovať aj s ľuďmi, ktorí vás nechcú! Prešiel som rôznymi obdobiami, základ v riadení mi tvorilo krédo, výrok Sigmunda Freuda: „Ľudia sú silní, ak si chránia určitú silnú ideu. Zoslabnú však a stávajú sa bezmocnými, keď sa im táto idea stráca."

Jaké hlavní problémy řeší slovenské školství z pohledu zkušeného poradenského pracovníka?

Vážnym problémom nášho školstva je stav atmosféry na našich školách. Stále prevláda direktívny štýl nielen vedenia škôl, ale aj vyučovacích hodín.

Naše školstvo pred niekoľkými rokmi nastúpilo na cestu reformy. Reforma musí byť globálna, čiže musí sa dotknúť nielen vedenia a riadenia škôl, ale aj procesu výchovy a vzdelávania. Postupne sa upúšťa od direktívneho štýlu vedenia a do popredia sa dostávajú také spôsoby, ktoré umožňujú a dávajú priestor kreativite a dobrým nápadom s cieľom, aby boli spokojní pedagógovia, žiaci, ale aj rodičia. Pozitívom je, že každá škola si vypracúva školský vzdelávací program, ktorý je akoby „šitý" na vlastné podmienky, možnosti, ktoré škola má, zloženie žiakov a berie do úvahy špecifické odlišnosti, ktoré medzi školami sú. Veľká zmena nastala aj priamo vo vyučovacom procese. Vyučovacie hodiny, keď učiteľ prišiel do triedy, vysvetlil nové učivo, vyskúšal učivo z predchádzajúcej hodiny a oznámkoval žiaka, sú už dávno preč. Metódy a formy práce, ktoré dnes učitelia na hodinách používajú, už nie sú výlučne klasické – také aké ich pozná zo školských čias naša generácia, ale vo veľkej miere sú to metódy inovatívne, názorné, projektové, s využitím IKT, multimédií, interaktívnych programov a pod. Tu sa vo veľkej miere prejavujú schopnosti a zručnosti žiakov, ich myslenie, rozvíja sa u nich kreativita, zdravá súťaživosť, schopnosť tímovej práce a zodpovednosť. Na jednej strane je dôležité rešpektovať vedomosti zo strany učiteľov aj žiakov. Čo je však ešte dôležitejšie, je vysvetliť dôvody, rozpoznať príčiny, načrtnúť a zostaviť aplikačnú úroveň. Súčasní žiaci vedení učiteľmi majú sklon porovnávať, zovšeobecňovať, dokazovať, ale najväčším pozitívom je navrhnúť a zostrojiť nové riešenia, prístupy a technológie.

Jak mohou školní psychologové přispět ke změnám ve výchově ve školním prostředí?

V práci psychológa nie je potrebné, aby hovoril, kde je kto slabý, čo nevie, kde je neschopný, kde robí chyby, ale aby vedel ľudí z toho vyviesť. Stretol som sa s tým, že inteligencia – hlavne vysoká – ešte neznamená úspešnosť. Oveľa úspešnejší sú ľudia, ktorí dokážu mať primeranú trpezlivosť s inými ľuďmi a adekvátne zhodnocovať, až by som povedal integrovať výkon a vzťahy.

Ako situáciu zmeniť? Naučiť sa adekvátne vnímať seba samého pri riešení neobvyklých výchovných situácií – pri komunikácii, nezabudnúť na hodnotenie kohokoľvek na základe viacerých dostupných kontrolných mechanizmov. Ľudia v pomáhajúcich profesiách by mali veľmi veľa pracovať s vlastným sebavedomím či sebahodnotením – či s nízkym, či s prehnane vysokým. Sebaovládanie hlavne pri negatívnych zážitkoch, ale aj pri sklone k agresii je vhodné korigovať cez osvojenie si základov asertívneho správania alebo iných komunikačných techník.

Veľmi dôležitým faktorom každého jedného z nás je, aby človek vedel zvládať sám seba. Nie vždy a za každých okolností sa to podarí. V procese vzťahu k mladým ľuďom je dôležité zvládať svoje duševné procesy, impulzy znútra aj zvonku, vedieť ich regulovať a riadiť smerom, ktorý sme si vytýčili z hľadiska vlastného životného cieľa.

Jaké poselství nebo přání bys adresoval psychologům ve školství? Co je pro psychologa nejdůležitější?

Múdrosť, emočná zrelosť, znalosť hodnôt, poznanie ciest a metód riadenia poradenského procesu v oblasti výchovy, pretože to je predpokladom autoregulácie. Aby mali radi svoju prácu, aby im prinášala relatívnu spokojnosť. Nie úplnú, aby vznikol priestor pre novú motiváciu, nové snaženie, nové učenie, poznanie, ale aj pre nové vzťahy, pre aktívnu komunikáciu s ľuďmi, pre spoznávanie nových ľudí, pre akceptáciu poznatkov iných. To všetko dáva priestor pre naše presadenie a uplatnenie v živote, s vedomím byť samým sebou (to nám nemôže nikto zobrať), čo zvyšuje sebavedomie a je korekciou vlastného prežívania a správania. Psychológ by mal byť tvorivý a mal mať snahu prirodzene rozvíjať tvorivosť nielen u seba, ale aj vo vzťahu k tým, ku ktorým pôsobí.

A čo na záver? Nezabudnime, že v každej jednej profesii máme právo byť odborníci. To, akí sme odborníci, si často osvojujú právo posudzovať iní ľudia. My však sami vieme, kde sme múdri a čo sa máme ešte doučiť. A preto človek, ktorý sa so svojou prácou hrá, prenáša hrovú činnosť aj na ľudí, ktorí sú blízko neho. Akonáhle sa so svojou prácou trápi, svoje trápenie prenáša aj na ľudí vo svojej blízkosti. A preto sa hrajte, ale iní nesmú vedieť, že sa hráte, pretože vo vzťahu k nim, ale aj k sebe to myslíte a konáte úprimne a vážne.

Rozhovor vedl Václav Mertin.

II

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 5

Vnímaná účinnost a její vliv na školní výkony žáků

Mgr. et Mgr. Jana Draberová, katedra psychologie FF UK v Praze, Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 11 a 12

Každý učitel se jistě mnohokrát setkal se žákem, kterému „to nešlo“. Přirozeně se ptáme, kde je příčina. Kromě poruch učení, problémů s pozorností, problémů v rodinném prostředí či školním kolektivu může být důvodem i nízká vnímaná účinnost.

Vnímanou účinností (v anglickém originálu *self-efficacy*) rozumíme náš vlastní úsudek, zda jsme schopni dosáhnout určitého cíle. Autorem tohoto konceptu je kanadský psycholog **Albert Bandura** (1977). Podle jeho názoru nejsou výsledky našeho chování ovlivněny pouze našimi reálnými schopnostmi, ale do velké míry i naším úsudkem, jaké tyto schopnosti jsou.

Jedná se o tzv. **sociálně-kognitivní konstrukt**. Nejde tedy o to, jak se v dané situaci cítíme, ale co si o ní myslíme, jak ji analyzujeme. Čím vyšší je míra vnímané účinnosti, tím pravděpodobněji dosáhneme lepších výkonů. Koncept vnímané účinnosti tak např. vysvětluje, jak je možné, že dva lidé, jejichž schopnosti jsou skoro totožné, dosahují naprosto rozdílných výsledků.

O vnímané účinnosti většinou nemluvíme obecně, ale vztahujeme ji ke konkrétním oblastem činnosti. Kupříkladu naše vnímaná účinnost ve vztahu k fotografování může být na úplně jiné úrovni než vnímaná účinnost ve vztahu k navazování sociálních kontaktů. V prostředí školy mluvíme o tzv. **vnímané akademické účinnosti** *(academic self-efficacy)*. Ta především zahrnuje, jak žák vnímá sám sebe tváří v tvář studijním úkolům.

Vnímaná akademická účinnost ovlivňuje kognitivní procesy žáků, jejich motivaci k učení, emoční prožívání i rozhodovací procesy. Mnohými výzkumy bylo potvrzeno, že **vyšší vnímaná účinnost vede k lepším studijním výsledkům** (Caprara a kol., 2008; Altunsoy a kol., 2010; Diseth, 2011; Draberová, 2012). Žáci s vysokou vnímanou akademickou účinností se pouštějí do složitějších úkolů, mají o ně větší vnitřní zájem, práce na nich je naplňuje. Pokud narazí na překážky, vnímají je spíše jako výzvy a fyzické vzrušení s nimi spojené interpretují častěji jako adrenalin než jako úzkost či strach. Naopak žáci s nízkou úrovní vnímané akademické účinnosti pochybují o svých schopnostech vyřešit zadaný úkol, pracují obvykle s menším nasazením, při práci jsou méně pohotoví, stanovují si nižší cíle, a narazí-li na překážky, brzy se vzdávají. V náročnějších úkolových situacích se mohou cítit bezradní a zoufalí.

Kde se vnímaná účinnost bere

Ukazuje se tedy, že vyšší míra vnímané akademické účinnosti má pozitivní vliv na výkony žáků a jejich celkovou spokojenost ve škole (Bandura a kol., 1996). Na čem však závisí, jak vysoká je naše vnímaná účinnost? Nejsilnějším zdrojem vnímané účinnosti jsou naše **vlastní předchozí zkušenosti** s daným typem úkolu. Pokud jsme v minulosti podobné úkoly úspěšně zvládli vlastní snahou a jednalo-li se o úkoly náročné, k jejichž dosažení jsme museli vynaložit patřičné úsilí, bude naše vnímaná účinnost touto zkušeností výrazně posílena. Naopak opakované neúspěchy a selhání povedou k jejímu snižování.

Pokud před námi stojí úkol, se kterým jsme se dosud nesetkali, ovlivňuje naše přesvědčení o jeho výsledku tzv. **zástupná zkušenost**. Zástupná zkušenost znamená, že sami danou činnost nevykonáváme, ale vidíme, jak někdo jiný v tomto úkolu selhává, nebo je naopak úspěšný. Zde platí, čím více se pozorovatel s pozorovaným ztotožňuje, tím větší dopad bude mít pozorované chování na vnímanou účinnost.

Svou roli také sehrává **sociální přesvědčování**. Pokud nám někdo říká, že to, co děláme, zvládneme, budeme se pravděpodobně více snažit cíle dosáhnout, než když uslyšíme, že potřebné schopnosti nemáme. Sociální přesvědčování je efektivní především tehdy, pochází-li od člověka,

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 6

který je pro nás významný, a vyhodnotíme-li sdělovanou informaci jako realistickou.

Jistým způsobem formuje naši vnímanou účinnost také to, jak se při vykonávání činnosti cítíme. Nejde ani tak o to, jak jsou pocity intenzivní, ale především o to, jak je my sami vnímáme a interpretujeme. Napětí, které je spojeno s určitým výkonem, můžeme vnímat jako zúzkostňující, nebo naopak jako adrenalin, který posílí náš výkon.

Jak můžeme vnímanou účinnost posílit

Víme-li, co vnímanou účinnost ovlivňuje, **můžeme uvažovat o tom, jakými způsoby ji u svých žáků posilovat**. Možností je mnoho. Závěrem si popíšeme alespoň některé z nich.

Nejsilnějším zdrojem je **vlastní zkušenost.** Vnímanou účinnost žáků proto nejvíce podpoříme, budeme-li **vytvářet takové situace, které žáky přesvědčí o jejich vlastních schopnostech zvládat i náročnější úkoly**. Důležité je vybalancovat obtížnost zadaného úkolu tak, aby nebyl příliš snadný (vnímanou účinnost výrazně neposílí, žáky spíše demotivuje), ale ani přehnaně obtížný (žáci nebudou schopni úkol splnit, vnímaná účinnost bude oslabena). Podaří-li se učiteli vybrat přiměřeně náročný úkol, aby ho byl schopen žák s vynaložením určité dávky úsilí zvládnout, zažívá žák pocit úspěchu a radosti z kvalitního výkonu a jeho vnímaná účinnost je posilována.

Zdroj druhý, **zástupné zkušenosti,** může učitel **zprostředkovat svým žákům skrze jejich spolužáky**. Vnímanou účinnost může posílit tím, že žáci uvidí úspěch jeden u druhého. Jak již bylo řečeno, k fungování tohoto typu posílení je třeba zachovat co největší podobnost mezi žáky. Tyto podobnosti mohou zahrnovat např. úroveň zvládání daného úkolu, věk, pohlaví, národnost, schopnosti, zájmy či příslušnost k určité sociální skupině. Právě z tohoto důvodu nebývá učitel ideálním zdrojem zástupné zkušenosti.

Třetím popsaným zdrojem vnímané účinnosti je **sociální přesvědčování.** Učitel neustále poskytuje žákům při své práci zpětnou vazbu, ať již vědomě, či nevědomě, verbálně, či neverbálně. Aby **zpětná vazba** ovlivnila vnímanou účinnost, musí být **zasloužená a přiměřená vynaloženému úsilí žáka**. Má popisovat konkrétní projevy žáka v dané situaci a měla by spíše než schopnosti **oceňovat snahu**. Čím nižší je vnímaná účinnost jedince, tím více potřebuje častou a jasnou zpětnou vazbu, která mu poskytne potvrzení jeho narůstajících schopností.

ZDROJE

- ALTUNSOY, S., ÅIMEN, O., EKICI, G., ATIK, A. D. a A. GÖKMEN. An assessment of the factors that influence biology teacher candidates' levels of academic self-efficacy. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2010, **2**(2), s. 2377–2382. ISSN 1877-0428.
- BANDURA, A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*. 1977, **84**(2), s. 191–215. ISSN 0033-295X.
- BANDURA, A., BARBARANELLI, C., CAPRARA, G. V. a C. PASTORELLI. Multifaceted impact of self-efficacy beliefs on academic functioning. *Child Development*. 1996, **67**(3), s. 1206–1222. ISSN 1467-8624.
- CAPRARA, G. V., FIDA, R., VECCHIONE, M., DEL BOVE, G., VECCHIO, G. M., BARBARANELLI, C. a A. BANDURA. Longitudinal analysis of the role of perceived self-efficacy for self-regulated learning in academic continuance and achievement. *Journal of Educational Psychology*. 2008, **100**(3), s. 25–534. ISSN 0022-0663.
- DISETH, Å. Self-efficacy, goal orientations and learning strategies as mediators between preceding and subsequent academic achievement. *Learning and Individual Differences*. 2011, **21**(2), s. 191–195. ISSN 1041-6080.
- DRABEROVÁ, J. *Vnímaná akademická účinnost u žáků středních škol*. Praha: FF UK, 2012. Diplomová práce. Vedoucí diplomové práce Lenka Krejčová.

II

AKTUALITA

e-časopis KARIÉROVÉ PORADENSTVO V TEÓRII A PRAXI

roč. 3, číslo 6

Témou najnovšieho čísla e-časopisu **„Kariérové poradenstvo v teórii a praxi"** (**www.saaic.sk/casopiskp.html**), ktoré 2x ročne vydáva slovenské centrum **Euroguidance** zastrešené Slovenskou akademickou asociáciou pre medzinárodnú spoluprácu, je kariérové poradenstvo pre ľudí so zdravotným postihnutím.

Na krátke zamyslenie prof. Požára o význame práce v živote človeka nadväzuje blok ďalších siedmich príspevkov k téme čísla (autori: M. Groma, K. Markovičová, M. Zimmermann – T. Majerníková, Z. Polačková, I. Hanuliaková, D. Ondrušová, S. Matlová), v čísle je aj rad ďalších príspevkov na rôzne témy.

Najbližšie číslo časopisu (vyjde koncom mája 2015) **bude venované tranzitným obdobiam v kariérovom vývine jednotlivca.** Príspevky na túto tému, na špecifické tranzitné a často i zlomové obdobia v študijnom a profesionálnom vývine človeka, ale i ďalšie príspevky o realizovaných projektoch, uskutočnených a pripravovaných podujatiach a i. možno zasielať redakcii časopisu (**euroguidance@saaic.sk**) do **30. 4. 2015.**

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 7

Speciální a sociální pedagog

Nové pozice na školách

Mgr. Libor Tománek, zástupce ředitele na ZŠ a MŠ Brno, nám. 28. října 22, spolupodílel se na tvorbě *Katalogu podpůrných opatření*

Mgr. Barbora Glogarová, psycholožka v OPPP Vyškov, spolupodílela se na tvorbě *Katalogu podpůrných opatření*

Dobře personálně vybavené poradenské centrum přímo ve škole má přímý vliv na snižování výskytu sociálně patologických jevů a zmírňování projevů speciálních vzdělávacích potřeb žáků. Urychluje a zkvalitňuje se tak celý proces diagnostiky, prevence, intervence a spolupráce s dalšími institucemi. Etablované poradenské pracoviště přebírá některé úkoly, které leží na bedrech učitelů. Učitelé a asistenti se tak mohou intenzivněji věnovat výchovně-vzdělávací práci. Školní poradenské pracoviště na ZŠ a MŠ, nám. 28. října 22, funguje v rozšířené podobě včetně pozic sociálního a speciálního pedagoga již téměř 6 let.

Základní škola a mateřská škola Brno
nám. 28. října 22, příspěvková organizace

Zatímco **pozici speciálního pedagoga** zná jak zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, (dále jen „zákon"), tak nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, (dále jen „katalog prací"), **pozice sociálního pedagoga** není legislativně ukotvena. Speciální pedagog je pedagogem *de iure* s definovanou náplní práce (katalog prací), sociální pedagog je pouze pedagogem *de facto* a jeho role je často ztotožňována s rolí pedagoga volného času, kterou lze v zákoně nalézt.

Existuje sociální pedagogika jako aplikované odvětví pedagogiky, existuje studijní obor sociální pedagogika a z logiky věci existují i absolventi – sociální pedagogové, **aniž ovšem existuje jasný profil absolventa**. Náplň práce sociálního pedagoga se tak pohybuje na škále učitel – vychovatel – pedagog volného času – asistent pedagoga (zákon, katalog prací – část výchova a vzdělávání) a sociální pracovník (katalog prací – část sociální služby). **V našem pojetí je sociální pedagog díky náplni své práce jednoznačně blíže sociálnímu pracovníkovi.**

esf evropský sociální fond v ČR | EVROPSKÁ UNIE | MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY | OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Sociální i speciální pedagog spolu s psychologem jsou **členy multidisciplinárního týmu odborníků**, kteří identifikují ve vzájemné spolupráci speciální vzdělávací potřeby žáků v jejich přirozeném prostředí, tj. ve škole, popř. rodině. Navrhují, připravují, realizují a pomáhají realizovat podpůrná a vyrovnávací opatření. Diagnostika speciálních vzdělávacích potřeb se opírá o dobrou znalost kulturního a sociálního zázemí dítěte a vychází z jeho dlouhodobého pozorování. **Školní poradenské pracoviště** spolupracuje se všemi interními i externími subjekty edukace, samozřejmostí je úzká spolupráce se školskými poradenskými zařízeními.

Poradenské pracoviště financuje škola v rámci evropských dotačních programů (*Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost*, dále jen „OP VK"). Projekt *OP VK* končí letos v březnu. Programy čerpání Evropského sociálního fondu *(Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání)* na období 2014–2020 zatím nejsou připraveny. Školní poradenská pracoviště na naší škole a školách partnerských k březnu 2015 končí. Role

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 8

sociálního pedagoga/pracovníka je pro nás natolik důležitá, že podaří-li se nám vyjednat nějakou podporu od obce, zůstane ve škole právě pouze sociální pedagog, který pomáhá řešit podporu pro žáky s potřebou podpůrných opatření na základě sociálního znevýhodnění, resp. kombinace sociálního znevýhodnění s různými typy zdravotního postižení a znevýhodnění.

Sociální pedagog/pracovník a jeho role ve škole

Sociální pedagog je součástí systému první reakce, kdy se **podílí na akutních intervencích**, tedy na zklidňování a komunikaci o problémech se žáky mimo prostředí školní třídy. Obzvláště na prvním stupni ZŠ poskytuje sociální pedagog **základní právní poradenství** některým rodičům vzhledem k životním situacím, které ohrožují i dítě.

Sociální pedagog se účastní schůzí orientovaných na problematiku sociálně vyloučených lokalit. Také **reprezentuje školu při nejrůznějších jednáních**, kupříkladu zastupuje učitele u soudů (např. jednání o ohrožování mravní výchovy). Soudci tuto praxi sice mohou odmítnout, běžně se tak však neděje. Další kompetencí sociálního pedagoga je **být garantem při spolupráci s neziskovými organizacemi**. Navštěvuje tyto organizace, vyměňuje si s nimi informace a ty pak předává učitelům.

Druhým směrem, kterým je sociální pedagog orientován, je **diagnostika speciálních vzdělávacích potřeb žáků**, obzvláště faktorů přispívajících k sociálnímu znevýhodnění a potřebě podpory. Legislativně vágní, neměřitelné, tudíž nediagnostikovatelné definování sociálního znevýhodnění jsme si ve škole opatřili měřitelnými indikátory, které sledujeme u každého žáka. Na jejich základě **stanovujeme individuální podporu**.

Indikátory sociálního znevýhodnění, které sledujeme:

- bydliště v sociálně vyloučené lokalitě (popř. kdekoliv na ubytovně);
- postavení azylanta, osoby užívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR podle zvláštního právního předpisu, nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy;
- nedostatečná znalost vyučovacího jazyka, národnost/etnicita;
- informace o zákonných zástupcích, rodině, sourozencích;
- spolupráce se zákonnými zástupci (popř. osobami zodpovědnými za výchovu);
- omluvená, neomluvená absence žáka za sledované období (pololetí), popř. pozdní příchody do školy;
- předškolní příprava (mateřská škola, přípravný ročník), průběh povinné školní docházky (migrace / povinná školní docházka v zahraničí, dětský domov, dětský diagnostický ústav apod.);
- rizikové chování;
- hygienické problémy;
- nutnost spolupráce se subjekty mimo školu (orgán sociálně-právní ochrany dětí, Probační a mediační služba ČR, nestátní neziskové organizace, Policie ČR, úřad městské části – přestupková komise apod.).

Role školního speciálního pedagoga

Školní speciální pedagog **zajišťuje speciálně pedagogickou diagnostiku**, cíleným screeningem vyhledává žáky se SVP a dle typu a závažnosti SVP zajišťuje další diagnostiku. Intervenuje ve spolupráci s učiteli. Metodicky vede učitele v reedukaci SPU v rámci výuky. Nad rámec legislativně definované náplně práce **připravuje s učiteli individuální vzdělávací plány**, plány osobního rozvoje, vzdělávací plány (dle § 50 školského zákona), ve kterých se plánují a vyhodnocují individuální posuny žáka z měsíce na měsíc. **Pomáhá také učitelům s tvorbou slovního hodnocení konkrétních žáků,** zabezpečuje speciálně pedagogické pomůcky a **metodicky vede tým asistentů pedagoga.** Poskytuje individuální konzultace rodičům ohledně speciálních vzdělávacích potřeb jejich dětí.

Závěrem ještě jednu poznámku. **Systémově je poradenství na školách realizováno výchovnými poradci a metodiky prevence, nesystémově je realizováno prostřednictvím rozvojových a dotačních programů** (aktuálně se jedná např. o rozvojový program MŠMT „školní psycholog a speciální pedagog“). Samozřejmě by si školy mohly a do budoucna možná budou moci (opět nesystémově, navíc „svépomocí“) „nakoupit“ další role z evropských operačních programů. Z našeho úhlu pohledu je mnohem zásadnější debata k tématu *školní poradenská pracoviště ve školách a jejich funkce v systému poradenství*, resp. systému vzdělávání, než debata na téma, které role by v rámci školního poradenství měly být obsazeny a co přesně by měly vykonávat. V této souvislosti patří k nadějným systémovým krokům připravovaná novela § 16 školského zákona a implementace připraveného *Katalogu podpůrných opatření* do práce se žáky s potřebou podpůrných opatření.

II

VZDĚLÁVÁNÍ

Jak motivovat nemotivovaného žáka
Praha, 12. 3. 2015, PhDr. Jan Svoboda

Školní zralost na MŠ
Mladá Boleslav, 16. 3. 2015, Mgr. Dana Zábranská

Bližší informace naleznete na www.sskolemb.cz.

Služba ŠkoleMB občanské sdružení

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 9

Školní speciální pedagog

doc. PhDr. PaedDr. Anna Kucharská, Ph.D., katedra psychologie PedF UK v Praze

Mgr. Jana Mrázková, KPPP Středočeského kraje, ZŠ J. A. Komenského v Praze 6

Na některých našich školách pracuje školní speciální pedagog, nikoli však jako učitel, nýbrž jako odborník-specialista. Setkáváme se s představou, že je tato profese vhodná jen pro školy, ve kterých jsou vzděláváni ve vyšší míře žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Že je tomu jinak, svědčí i několik příspěvků na toto téma v tomto i minulých dílech časopisu Školní poradenství v praxi. Představovaly jednotlivé odborníky v tzv. školním poradenském pracovišti.

Školní speciální pedagog se může stát významným nositelem poradenských služeb poskytovaných školou, **realizátorem podpůrných přístupů k žákům,** kteří se ocitli třeba jen v krátkodobém problému. Může být přínosný svou radou a konkrétní pomocí také rodičům potřebných dětí a jejich učitelům. Je to **vysokoškolský odborník** (pregraduální studium neučitelské speciální pedagogiky[1]), který bude hrát stále větší úlohu pro naplňování změn, které se v současné době připravují pro podporu inkluzivního vzdělávání.

Článek shrnuje nejdůležitější oblasti a formy práce školního speciálního pedagoga. Autorky příspěvku se tématem zabývají v oblasti teorie (publikační činnost) i praxe (metodické vedení školních speciálních pedagogů) a přivítají diskuzi na toto téma.

Podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vs. podpora žáků různých cílových skupin

Jedním ze specifických znaků profese školního speciálního pedagoga (dále jen „ŠSP“) je, že přes společné základy a podobné činnosti dle příslušné legislativy[2] mohou existovat **různé varianty jeho činností**, co konkrétně na školách tento odborník dělá a jak spolupracuje s ostatními členy v týmu školního poradenského pracoviště (dále jen „ŠPP“), ale i s ostatními učiteli, vedením školy i institucemi navenek. Činnosti ŠSP záleží na výši úvazku, na profilu školy, složení ŠPP, na zapojení asistenta pedagoga.

Zmíníme nejprve první model, který je postaven na práci se **žáky se speciálními vzdělávacími potřebami** (dále jen „SVP“). V tom případě vycházejí činnosti ŠSP z doporučení školského poradenského zařízení (dále jen „ŠPZ“).

Tito speciální pedagogové realizují **různé formy individuálních či skupinových intervencí** a podílejí se zejména na činnostech spojených s naplňováním individuálního vzdělávacího plánu u žáků, u kterých byly diagnostikovány speciální vzdělávací potřeby na základě zdravotního postižení/znevýhodnění nebo sociálního znevýhodnění[3] a kteří potřebují v různé míře a v různé podobě nějakou **formu speciálně pedagogické podpory** (např. individuální či skupinovou reedukaci specifických poruch učení, logopedickou nápravu, edukaci v oblasti učebních stylů,

1 Studijní program speciální pedagogika (nebo studijní program se zaměřením na speciální pedagogiku dle příslušného legislativního podkladu) je realizován na mnoha vysokých školách v České republice. Jednotlivé obory speciální pedagogiky mají svá specifika a dávají podporu pro výkon odborných neučitelských činností v podpůrných službách ve školství i mimo něj.

2 Vyhláška č. 103/2014 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., a vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb. [on-line]. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2014. [cit. 2015-01-28] Dostupné z: http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/vyhlasky.

3 Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. [on-line]. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/Files/Predpisy1/sb190-04.pdf.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 10

práci v různě orientovaných skupinách – např. určených pro rozvoj sociálních dovedností u dětí se specifickými poruchami chování, pro rozvoj grafomotoriky apod.).

Druhým a současně rozšířeným modelem je, že se ŠSP nemusí zabývat pouze podporou žáků se SVP, ale i **podporou žáků s rizikem jejich vzniku**, tedy **bez diagnostiky a následného doporučení ŠPZ**. Na základě diagnostiky provedené v prostředí školy se může věnovat všem žákům podle priorit stanovených po dohodě s učiteli, rodiči a vedením školy. Navazuje tak na individualizovanou podporu učitele tam, kde již tato podpora nedostačuje. Pracuje s těmito žáky a v jejich prospěch ihned po zjištění problému, **intervence pak vyhodnocuje** a v případě potřeby doporučuje rodičům návštěvu ŠPZ, nejčastěji pak pedagogicko-psychologické poradny.

Školní speciální pedagog zajišťuje tuto podporu spolu s dalšími pedagogy bez diagnostiky ŠPZ. Pro posouzení dalšího postupu využívá vlastní diagnostická zjištění. Postupuje tedy podle tzv**. třístupňového modelu péče** (Mertin, Kucharská a kol., 2007), což je v souladu s chystanými koncepčními změnami v pedagogicko-psychologickém poradenství, které se odrazí i v připravované legislativní úpravě. V případě, že **realizovaná opatření** nepřinášejí očekávaný efekt, je možné dále řešit problém dítěte ve spolupráci se ŠPZ. Okamžitá spolupráce školy a ŠPZ bývá zejména v případech zjištění velmi závažných vývojových obtíží či zdravotního postižení.

Formy spolupráce s různými cílovými skupinami

Školní speciální pedagog vstupuje do mnoha kontaktů v rámci vnitřní sítě školy i mimo ni. **Primární cílovou skupinou jsou pro něj žáci,** kterým se věnuje individuálně i skupinově, v průběhu vyučování i mimo něj. Může také pracovat s celými **třídními kolektivy**, a to prostřednictvím preventivního i intervenčního programu. Kromě žáků se SVP a žáků s riziky vzniku SVP to mohou být i žáci prokazující některý z typů nadání. Klientem tohoto specialisty nejsou však pouze žáci, ale také **učitelé, vychovatelé, asistenti pedagoga a zákonní zástupci žáka** – nejčastěji rodiče. S těmi všemi specialista komunikuje ve prospěch žáka či skupiny žáků.

Rodičům poskytuje konzultace o postupu při domácí přípravě či výchově, zjišťuje jejich postoje a možnosti v podpoře dítěti. Učitelům poskytuje informace z individuálního diagnostického šetření a následného vedení žáka, konzultuje s nimi postřehy z pozorování žáka ve třídě i mimo ni. Dále radí metody, postupy a jejich alternativy vzhledem ke konkrétním možnostem žáků tak, aby respektovaly potenciál a limity žáků. Často významně participuje na vytváření **plánu pedagogické podpory**[4] **a individuálního vzdělávacího plánu**.

Školní speciální pedagog se vyjadřuje k možnostem **hodnocení a motivace žáků**. Vztah ŠSP a učitele by neměl být vztahem experta a laika. Každý má svoji odbornost a kompetence, **specialista se především vyjadřuje k potřebám žáků se SVP** a také žáků s rizikem jejich vzniku – tedy i tam, kde se jedná o vznikající a mírné obtíže. Nerozhoduje však o tom, jak má učitel se žákem pracovat a jak ho má hodnotit, nýbrž navrhuje, v kontextu svých odborných zjištění, **optimální varianty podpory žáka** tak, aby i nadále profitoval ze vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu a aby se ho podařilo motivovat k další školní práci. **Realizovaná opatření pak specialista vyhodnocuje** a dává podněty k případným změnám v postupu, a to nejen v rámci individuálního vedení, ale také vzhledem k opatřením ve třídě, v domácí přípravě apod. Tam opět spolupracuje s učitelem či učiteli.

Významná je jeho **koordinační role**. Právě k němu se často sbíhají informace „z více stran", tj. od učitelů, asistentů pedagoga, vychovatelů, někdy i nepedagogických pracovníků a také rodičů, spolužáků či spolupracujících odborníků a institucí mimo školu. Je to právě školní speciální pedagog, který často **svolává skupinové schůzky pedagogů** za účelem informací, sladění postupu, sdílení, ať již je řešen konkrétní žák, či třída, nebo je účelem setkání s pedagogy obecnější téma (způsoby zpracování dokumentů, specifika výuky a možnosti žáků dle druhu a hloubky obtíží, nastavení systému předávání informací a dokumentů apod.).

Velmi důležitá je také **spolupráce s vedením školy**, která má velký potenciál ovlivňovat způsob práce i činnosti práce ŠSP. Záleží na konkrétní vizi a očekávání od pozice školního speciálního pedagoga, má-li vedení školy tuto vizi, jak ji dokáže komunikovat se specialistou, jestli jsou jejich vzájemné představy v souladu či nikoliv. Jak vedení školy podpoří **propojení specialisty s pedagogickým sborem** při zachování určité nezávislosti, kterou je potřeba zachovat.

Profesní profil

Možnosti spolupráce s pedagogickým sborem budou také ovlivněny dosavadní profesní zkušeností školního speciálního pedagoga, tedy její historií, délkou a bližším profesním zaměřením, ale také **absolvovaným doplňkovým vzděláním** (Kucharská, Mrázková, Wolfová, Tomická, 2013).

[4] Plán pedagogické podpory je zpravidla vytvářen tam, kde nepostačovaly podpůrné přístupy učitele ve spolupráci s rodiči. Je strukturovaný, zahrnuje vytyčení cílů i forem podpory se začleněním všech možných podpůrných prvků v kontextu školy. Je vytvářen s cílem dlouhodobější pomoci, která již zahrnuje systém školního poradenství. Ještě před diagnostikou ve ŠPZ může být žák zařazen do individuálních i skupinových forem podpory, které jsou školou zajišťovány (např. reedukační skupiny, podpora rozvoje dílčích funkcí na základě individuální práce ŠPP) (Kucharská, Mrázková a kol., 2014).

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 11

Některý speciální pedagog může mít více vhledu do problematiky jednotlivých předmětových metodik, druhý zase více zkušeností s individuální diagnostikou nebo intervencí. Záleží také na **bližším profesním zaměření**, které je dáno typem pregraduální specializace (různá zaměření v rámci oboru speciální pedagogiky), ale také dalšími stupni v rámci postgraduálního vzdělávání (absolvovanými dlouhodobými výcviky i krátkodobými odbornými kurzy v konkrétních diagnostických, intervenčních i terapeutických přístupech a metodách).

Jaké jsou formy zapojení školních speciálních pedagogů?

Někteří ředitelé škol **financují činnost školního speciálního pedagoga** z doplňkových prostředků školy. Největší rozmach této profese však nastal prostřednictvím **ESF projektů *VIP-Kariéra, RŠPP-VIP II a RAMPS-VIP III*** (realizovány v letech 2006–2014)[5] nebo podobných regionálních projektů.

Na ukončený projekt *RAMPS-VIP III* navázal **rozvojový program MŠMT pro podporu školních psychologů, školních speciálních pedagogů ve školách a metodiků ve školských poradenských zařízeních**[6], a umožnil tak pokračování činnosti odborníků po celé České republice. **Rozmístění pracovišť je nerovnoměrné,** do rozvojového programu vstoupily také školy, které zřídily pracovní pozici tohoto specialisty nově, až na základě úspěšné žádosti o zařazení do rozvojového programu. Nositeli tohoto programu jsou kraje, metodická podpora pro rozvoj poradenských služeb ve školách je **zajištěna jedním úvazkem metodika na kraj**. Tento pracovník je zaměstnancem pedagogicko-psychologické poradny v příslušném kraji. Měl by zajistit základní metodickou podporu školním specialistům, ne ve všech krajích je však tato pozice zřízena.

Současný rozvojový program pro rok 2015 je plánován do konce července 2015 s pravděpodobností prodloužení do konce kalendářního roku. Pak by mělo následovat systémové řešení tak, aby se pozice školního speciálního pedagoga a školního psychologa staly běžnou součástí alespoň některých školních poradenských pracovišť.

ZDROJE

- MERTIN, V., KUCHARSKÁ, A. a kol. *Integrace žáků se specifickými poruchami učení – od stanovení kritérií k poskytování péče všem potřebným žákům*. Praha: IPPP ČR, 2007.
- KUCHARSKÁ, A., MRÁZKOVÁ, J. a kol. *Metodika práce školního speciálního pedagoga zapojeného ve školním poradenském pracovišti*. Praha: NÚV, 2014.
- KUCHARSKÁ, A., MRÁZKOVÁ, J., WOLFOVÁ, R. a V. TOMICKÁ. *Školní speciální pedagog*. Praha: Portál, 2013.
- KUCHARSKÁ, A., POKORNÁ, D., MRÁZKOVÁ, J. a kol. *Třístupňový model péče – jeho realizace a percepce specialisty školního poradenského pracoviště zapojenými v projektu RAMPS-VIP III*. Praha: NÚV, 2014.

[5] Dostupné z: http://www.nuv.cz/ramps.

[6] Dostupné z: http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/rozvojovy-program-na-podporu-skolnich-psychologu-a-skolnich. [cit. 2015-01-31].

II

AKTUALITA

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV

V tiskové zprávě ze dne 20. ledna 2015 ombudsmanka informuje o tom, že navrhuje poslancům **vypustit sporné ustanovení návrhu novely školského zákona,** a to ustanovení § 16a odst. 5: *Závisí-li pomoc školského poradenského zařízení na posouzení zdravotního stavu dítěte, žáka nebo studenta, dbá školské poradenské zařízení na to, aby podklady pro výstupy poradenské pomoci byly opatřeny v souladu se zásadami lékařské vědy. Posouzení mentálního postižení dítěte nebo žáka pro účely tohoto zákona vždy vychází z hodnocení rozumových a adaptivních schopností dítěte nebo žáka v souvislostech jeho vývoje a jeho sociálního a kulturního prostředí.*

Podle ombudsmanky

- návrh zákona ukládá školským poradenským zařízením nesplnitelnou povinnost v podobě vágně formulovaného dohledu nad postupy lékařů při posuzování zdravotního stavu a
- dikce návrhu nepoužívá kritéria, která by byla obsažena v ***Mezinárodní klasifikaci nemocí*** (MKN-10) pro účely stanovení diagnózy mentálního postižení (F70-79).

Nejasnost v kritériích používaných v oblasti zdravotnictví a školství může vést v krajních případech k tomu, že dítě, které není podle lékaře mentálně retardované, bude mít tento status při poskytování vzdělávání.

Zdroj: www.ochrance.cz

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 12

Tipy pro začínající školní psychology

Mgr. Barbora Neuwirthová, psycholožka, NÚV, katedra psychologie PedF UK v Praze

PhDr. Kateřina Šrahůlková, Ph.D., psycholožka, NÚV

Při své praxi na školách v pozici školního psychologa či metodika školních psychologů jsme se v rozhovorech s učiteli i řediteli škol setkávaly s jejich představami o tom, jak by měl ve škole působit školní psycholog, co by měl, či naopak neměl dělat. Tyto představy vyučujících a vedení škol byly mnohdy v souladu s naší vlastní zkušeností, jak vstupovat do terénu školy tak, aby bylo možné dobře vykonávat práci školního psychologa.

O naše zkušenosti a podněty získané z rozhovorů s učiteli a řediteli škol bychom se rády podělily prostřednictvím tohoto textu. Jeho cílem není vysvětlovat, jak se „dělá" školní psychologie, ale **zachytit první kroky a strategie**, které je možné (a nám se zdá, že vhodné) využít ve chvíli, kdy psycholog vstupuje do školy. Jde o jakési nastavení a obecné principy práce, které by mohly být prospěšné dodržovat.

Máme zkušenost, že pomáhají vytvářet **vazby mezi psychologem a žáky, učiteli i rodiči**. Pomáhají budovat vzájemnou důvěru. Zkušenosti sdílené školními psychology totiž ukazují, že jestliže **žáci, rodiče a učitelé nedůvěřují svému školnímu psychologovi**, pak je v podstatě nemožné, aby ve škole vykonával svou práci. Prostřednictvím tohoto článku tedy chceme popsat a představit **principy práce školního psychologa**, které pomáhají vytvářet podmínky pro to, aby mohl psycholog vykonávat svoji práci ve škole co nejlépe.

CO MŮŽE ŠKOLNÍ PSYCHOLOG UDĚLAT PRO DOBRÝ VSTUP DO TERÉNU ŠKOLY

V textu je shromážděn **soubor podnětů, nápadů a zkušeností**, které se osvědčily v praxi a mohou být užitečné pro nastavení pracovního fungování školního psychologa na škole. Tyto podněty a nápady jsou tříděny do tematických oblastí, které pokrývají realitu fungování profese v systému školy. Jednotlivá doporučení a podněty jsou doprovázeny krátkým popisem a vysvětlením jejich užitečnosti. Případně je popsáno, k jakým očekávaným výsledkům může vést jejich dodržování.

1. Osobnostní specifika

- **Vstřícnost, empatie, pozitivní vystupování a úsměv**
  Tímto nastavením vytváříme pozitivní a vstřícné prostředí, které vede k tomu, že žáci, učitelé i rodiče mají chuť s psychologem hovořit a konzultovat vše, co si zaslouží jejich pozornost.

- **Proaktivní chování**
  Doporučujeme průběžně projevovat zájem o učitele, jejich třídy (avšak s jistou zdrženlivostí a v mezích slušnosti). V průběhu rozhovorů s pedagogy je třeba citlivě sledovat reakce učitele a to, zda se necítí naší aktivitou tlačen či ohrožován.

  Zajímáme-li se o dění ve škole a hovoříme-li s těmi, kdo školu tvoří, **navazujeme vzájemné vazby** a zároveň se dozvídáme o tom, co se ve škole děje. Tím pomáháme utvářet **prostor pro včasné řešení potíží** a můžeme si všímat prvních signálů potenciálních obtíží, hledat jejich řešení a celkově vytvářet půdu pro to, abychom nebyli pouze „hasiči požárů" v situaci, kdy se již problém značně rozvinul.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 13

Je také užitečné být ve škole co nejvíce k dispozici. Učitelé oceňují, pokud je psycholog ve škole prakticky neustále. Tak vzniká prostor pro konzultace situací, které se právě vynořily, aniž by bylo potřeba se dlouze objednávat. Vhodné je o své pracovní době dobře informovat na schůzkách a nástěnkách.

- **Nechat se vidět**
  Nestačí trávit ve škole hodně času, je třeba být viděn a nechat se vidět, aby učitelé i děti věděli, že jsme ve škole pro ně. „Nechat se vidět" je možné různými způsoby:
  - **pohybovat se o přestávkách po škole** (po chodbách, nahlížet do tříd), touto cestou dávat jasně najevo, že jsme k dispozici a že nás kdokoliv může oslovit;
  - pohybovat se ve sborovně, **setkávat se s učiteli,** kteří zde tráví volné hodiny – vzniká tak přirozený prostor pro rozhovor s jednotlivými vyučujícími, pro zjišťování jejich přání a potřeb;
  - vždy po předchozí domluvě s daným pedagogem **chodit na náslechy do jednotlivých tříd** – tak vzniká prostor pro lepší seznámení s vyučujícími, třídními kolektivy i jednotlivými žáky.

2. Seznámení se školou – se žáky, učiteli a rodiči

- **Osobně se seznámit se všemi vyučujícími školy**
  Pro otevření prostoru ke spolupráci doporučujeme seznámit se osobně s každým vyučujícím působícím ve škole (včetně vychovatelek v družině). Dobrou „záminkou" přitom může být **ptát se na třídu konkrétního učitele**. Tím se usnadní nejen seznámení s daným vyučujícím, je to také možnost dozvědět se řadu užitečných informací o jednotlivých třídách a o tom, jakou pomoc potřebují konkrétní učitelé a jejich třídy.

- **Hledat různé cesty k dětem**
  Setkávat se s jednotlivými dětmi i třídami v různých kontextech a seznamovat se s nimi (navazovat s nimi vztah) prostřednictvím **řady skupinových aktivit** – práce se třídou, setkání školního parlamentu, rozvojových skupin, hodin skupinové reedukace aj.

  Účastnit se dle možností různých výjezdů tříd (adaptačních pobytů, vzdělávacích exkurzí apod.). Těchto akcí je možné se účastnit jako pedagogický dozor, což může být přínosné pro školu (nemusí řešit otázku suplování za dalšího vyučujícího). Pro psychologa jsou tyto akce cestou, **jak se dostat snadno a přirozeně do kontaktu s dětmi**, se kterými nemá příležitost se často setkat. Tak se postupně vytváří platforma pro to, aby děti získaly ke školnímu psychologovi důvěru a odvážily se mu říct o pomoc, když ji potřebují. Touto zkušeností lze také získat představu o tom, jak se jednotlivé děti chovají, když jsou samy, a jak se chovají, když jsou ve skupině. Zároveň se vytváří základ pro další spolupráci s jednotlivci i třídami.

- **Mít oči „na stopkách"**
  Během pohybování se ve škole (rozhovory s učiteli, přestávky na chodbách, náslechy ve třídách, účast na třídních výjezdech apod.) je velmi důležité všímat si chování jednotlivých dětí, navazovat s nimi kontakt, hledat drobné záminky k rozhovoru.

- **Vytvářet si školní sociální síť**
  Na životě školy se podílejí nejen vyučující a žáci, ale také **další personál** (kuchařky, uklízečky, školník atd.). Osvědčuje se nám seznámit se také s ním, občas prohodit pár slov. Tyto kontakty nám leckdy poskytnou řadu užitečných informací o dětech a získáme také důležité **partnery ke spolupráci** (např. v jídelně při potížích dětí s jídlem nebo pokud se některý žák chová problematicky v prostorách šaten apod.).

3. Účast na životě školy

- **Chodit na porady školy**
  Je užitečné účastnit se nejen všech pedagogických rad, ale také metodických schůzek vyučujících, seminářů pro učitelský sbor nebo příprav na zahájení školního roku v průběhu přípravného týdne. Jde o výjimečný prostor pro to, být v kontaktu s vyučujícími, neformálně pohovořit o všem potřebném, **prokázat svůj zájem o školu** a také dávat vyučujícím „nahlédnout pod pokličku práce školního psychologa". To je možné např. prostřednictvím **pravidelných krátkých vstupů o činnosti školního psychologa** (či školního poradenského pracoviště, dále jen „ŠPP") na pedagogických radách.

- **Účastnit se výchovných komisí se žákem**
  Je vhodné, aby byl školní psycholog přítomen řešení problematických situací, které se ve škole odehrávají, a to včetně **účasti na výchovných komisích**, kde zpravidla plní roli jakéhosi komunikačního článku mezi školou a rodinou. Někdy je i mediátorem. Psycholog může ukazovat příklady situací, ve kterých se konkrétní žák zachoval správně, ukazovat, co zvládá a v čem se mu daří. Tak poskytuje oporu samotnému žákovi a zároveň připravuje podmínky pro další spolupráci žáka a rodiny s psychologem i se školou. Výchovná komise je tak dobrou příležitostí nabídnout rodičům pomoc a nastavit společně systém spolupráce.

4. Školní poradenské pracoviště

- **Spolupracovat se členy školního poradenského pracoviště**
  Velmi se osvědčuje být průběžně v kontaktu zejména se členy školního poradenského pracoviště – konzultovat s nimi, plánovat další kroky, společně sdílet informace (které nepodléhají mlčenlivosti), **realizovat pravidelné společné schůzky**, koordinovat činnost ŠPP. Školní psycholog pak není osamělým bojovníkem, ale pracuje v týmu, kde se mohou členové vzájemně podporovat (byť odbornost jeho jednotlivých členů je trochu jiná). Školní psycholog i jiní pracovníci poradenského

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 14

pracoviště vědí, co se děje ve škole, a díky společné domluvě jsou schopni pracovat efektivněji. Jejich péče je pak účinnější.

- **Podávat vedení školy informace o činnosti školního psychologa**
  Tím, kdo nese zodpovědnost za poskytování poradenských služeb ve škole, je ředitel školy.[1] Proto má zájem na tom, aby byl **informován o činnosti školního psychologa**. Také v tomto ohledu je vhodné proaktivní chování školního psychologa. Je užitečné iniciovat předávání informací o své činnosti směrem k vedení školy písemnou či ústní formou. Ochota sdílet informace o své práci ukazuje na otevřenost psychologa, na zájem o kontakt s vedením a zájem slyšet názory členů vedení.

5. Pravidla práce školního psychologa

- **Formulovat pravidla fungování psychologa ve škole**
  Nezbytnou podmínkou pro dobré fungování školních poradenských služeb jsou **jasně domluvená pravidla** jejich poskytování. Je nutné ujasnit si s vedením školy, za jakých podmínek je možné, aby žáci v průběhu vyučování docházeli na **individuální konzultace**. Jde nejen o vyslovení souhlasu rodičů. Rovněž je nezbytné domlouvat se s konkrétním vyučujícím, požádat jej, zda by daného žáka uvolnil, a zeptat se, za jakých podmínek. Zároveň je nutné definovat, kdy bude nepřítomnost žáka omlouvána apod. S pravidly by měl být seznámen psycholog, učitelé i žáci, vše by mělo být ukotveno písemně (ve školním řádu nebo školním programu pedagogicko-psychologického poradenství[2]).

- **Chovat se k pedagogickým pracovníkům s patřičnou úctou**
  Postavení školního psychologa v pedagogickém sboru je v mnoha ohledech značně náročné. Často se jím stává mladá dívka, která přichází z fakulty přímo do školy a ocitá se v pozici, v níž má **poskytovat metodickou podporu a doporučení**, ačkoliv má za sebou mnohem menší praktickou zkušenost než členové pedagogického sboru. I přesto může být přínos začínajícího školního psychologa pro danou školu značný.

  Vzhledem k tomuto velkému rozdílu v získaných zkušenostech je mimořádně důležité dávat pedagogům najevo, že si psycholog váží jejich práce a zkušeností. Osvědčuje **se přistupovat k vyučujícím s úctou**, žádat je o jejich pohled a o sdílení zkušeností (co se jim kdy osvědčilo), nedávat zbytečně nevyžádané „dobré“ rady a doporučení, vést komunikaci ve směru hledání možných způsobů práce s dítětem (řešení problémů) s cílem podpořit vzdělávací cestu konkrétního žáka. Mít vždy na paměti, že společným zájmem psychologa a vyučujícího je **nalézt vhodné cesty podpory pro konkrétní dítě**, a tak mu umožnit maximální využití jeho potenciálu.

6. Předávání informací

- **Zveřejňovat informace o činnosti ŠPP a školního psychologa prostřednictvím řady komunikačních kanálů**
  Co je neznámé a tajemné, to vzbuzuje nedůvěru. Proto je nezbytně nutné předávat žákům, rodičům a učitelům pravidelně, srozumitelným způsobem a prostřednictvím řady rozličných komunikačních kanálů informace o činnosti školního poradenského pracoviště. Díky tomu se může ŠPP stát známějším a hojněji využívaným.

  Kanály, jejichž prostřednictvím je možné prezentovat činnost školního poradenského pracoviště, lze **rozdělit do dvou oblastí:**
  - **zveřejnění informací prostřednictvím médií a dalších nástrojů** – mezi ně lze zařadit webové stránky školy, informace o činnosti školního poradenského pracoviště v žákovské knížce každého žáka, nástěnku školy nebo školního poradenského pracoviště, zřízení schránky důvěry aj.;
  - **aktivní komunikace s příjemci poradenských služeb** – psycholog se aktivně představuje/seznamuje s jednotlivými učiteli, v průběhu třídních schůzek obchází třídy a představuje se rodičům, obejde všechny třídy a představí se žákům, nabízí možnost telefonické nebo e-mailové komunikace aj.

- **Dodržovat pravidla mlčenlivosti**
  Pro **dodržování pravidla mlčenlivosti** existují minimálně dva důvody. Tím prvním je zákon č. 101/2001 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který přesně definuje, jak se smí a nesmí nakládat s osobními a citlivými údaji. Druhý důvod je prozaičtější. Pokud jako psychologové prozradíme informace, které nejsou určeny cizím uším, zrazujeme důvěru těch, kteří se na nás obrátili s žádostí o pomoc. Pravděpodobně se tato informace stane časem „veřejnou“ a lze předpokládat, že se nám pak již málokdo svěří se svými potížemi.

  Je však samozřejmé, že je třeba **nakládat se získanými informacemi profesionálně** a neslibovat nesplnitelné (např. že nikdy nikomu nic neprozradíme). Osvědčilo se vysvětlit v úvodu konzultace dítěti i dospělému pravidla, kterými se řídíme při nakládání se získanými informacemi. Je-li to potřeba, domluvme se společně s klientem na tom, co, jak a komu budeme případně sdělovat.

[1] Viz vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

[2] Více viz ZAPLETALOVÁ, J. *Zpracování postupu řízení školních poradenských služeb ve školách*. Praha: NÚV, 2014. 69 s. ISBN 978-80-7481-067-1.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 15

7. Spolupráce s organizacemi mimo školu

- **Vytvářet si síť odborných kontaktů**
  Školní psychologové nejsou, zcela přirozeně, odborníky na vše. Potřebují si tedy vytvořit **databázi odborných kontaktů** – pracovníků, na které se mohou v případě potřeby obrátit, na které mohou odkázat rodiče a učitele. Do databáze by měli být zahrnuti odborníci ze školských poradenských zařízení působících v okolí (PPP, SPC), ze středisek výchovné péče (SVP), odborníci působící ve zdravotnictví (kliničtí psychologové, psychiatři, neurologové aj.), odborníci z oblasti sociálních služeb (pracovníci místního orgánu sociálně-právní ochrany dětí, nejbližší krizové centrum, azylový dům aj.), příslušníci městské policie a Policie ČR aj.

  Školní psycholog by měl mít přehled o tom, jaké služby jsou v okolí poskytovány, případně se seznámit s jejich poskytovateli proto, aby mohl sám získat oporu pro svou práci a aby mohl svým klientům (žákům školy, rodičům i vyučujícím) doporučit další odbornou péči.

- **Nebát se říct si o pomoc**
  Zde je potřeba opět zdůraznit, že školní psycholog není odborníkem na vše. Protože ve škole působí v této odbornosti psycholog sám, měl by průběžně reflektovat svou práci. Je-li to potřeba, měl by využít odborné sítě a požádat o pomoc, konzultovat jednotlivé případy nebo je předávat dále.

- **Vzdělávat se, setkávat se s kolegy**
  Práce školního psychologa ve škole může být velmi pohlcující. Právě v takových chvílích je potřeba **vystoupit z rámce práce ve škole** a vyjet si na supervizi, odborné setkání s kolegy působícími na jiných pracovištích, na vzdělávací seminář apod. Setkání s odborníky mimo kontext konkrétní školy je totiž vynikajícím způsobem pro **získání odstupu od aktuálního dění** ve škole a pro hledání nových pohledů na konkrétní situaci. Zároveň je prevencí vzniku syndromu vyhoření. Vhodným odborníkem mimo školu může být jiný psycholog, nejlépe supervizor, dále kolegové ze školních poradenských zařízení či jiných pracovišť škol. Dobrou možností je také vytvořit si skupinu pro intervizní práci (např. s kolegy z výcviku či jinými školními psychology působícími v regionu).

ZÁVĚR

V textu jsou uvedeny nápady, podněty a zkušenosti, které by mohly být nápomocny začínajícím školním psychologům vstupujícím nově do terénu školy. Ambicí textu není být vyčerpávajícím výčtem všeho, co je třeba dodržovat a sledovat, jestliže začínající odborník nastupuje na školu jako školní psycholog. Jde o vybrané zkušenosti a prověřené postupy, které mohou být novicům v oboru školní psychologie užitečné.

ZDROJE

- BRAUN, R., MARKOVÁ, D. a J. NOVÁČKOVÁ. *Praktikum školní psychologie*. Praha: Portál, 2014. 216 s. ISBN 978-80-262-0176-2.
- *Metodiky pro práci školního poradenského pracoviště, vytvořené v rámci projektu RAMPS – VIP III*. Dostupné z: http://www.nuv.cz/ramps/publikace-projektu.
- *Metodiky pro práci školního poradenského pracoviště, vytvořené v rámci projektu CPIV* (Centra podpory inkluzivního vzdělávání). Dostupné z: http://www.cpiv.cz/metodika-a-vyzkum.html.
- ŠTECH, S., a J. ZAPLETALOVÁ. *Úvod do školní psychologie*. Praha: Portál, 2013. 232 s. ISBN 978-80-262-0368-1.
- ZAPLETALOVÁ, J. *Zpracování postupu řízení školních poradenských služeb ve školách*. Praha: NÚV, 2014. 69 s. ISBN 978-80-7481-067-1.
- ZAPLETALOVÁ, J. a kol. *Metodika pro práci školního psychologa zapojeného ve školním poradenském pracovišti*. Praha: NÚV, 2014. 387 s. ISBN 978-80-7481-036-7.

II

POZVÁNKA

Základní škola profesora Zdeňka Matějčka Most,
Zdeňka Štěpánka 340, příspěvková organizace
tel. 476 706 164, www.zsdysmost.cz, zsdysmost@volny.cz

pořádá konferenci pod záštitou *České společnosti „Dyslexie“*

Termín konání: 25. 3. 2015 (středa)

Místo: Základní škola profesora Zdeňka Matějčka Most, Zdeňka Štěpánka 340

Téma konference: Děti s ADHD

Těšíme se na shledání s Vámi
PhDr. Hana Ajmová, ředitelka školy

Přihlášky na konfrenci a konkrétní hodiny prosím zasílejte na e-mail **zsdysmost@volny.cz**.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 16

Některé pracovněprávní aspekty činnosti výchovného poradce

PhDr. Mgr. Monika Puškinová, Ph.D.,
specialistka na školskou problematiku

Cílem článku je okomentovat některé pracovněprávní aspekty činnosti výchovného poradce.

ČINNOST VÝCHOVNÉHO PORADCE A PRACOVNĚPRÁVNÍ DOKUMENTACE

Činnost výchovného poradce typicky vykonává učitel základní školy nebo střední školy (případně zástupce ředitele základní školy nebo střední školy). Přesněji řečeno, **činnost výchovného poradce vykonává zaměstnanec školy**, který v **pracovní smlouvě** sjednal **druh práce** např. jako učitel 2. stupně základní školy, učitel odborných předmětů střední školy (resp. zaměstnanec, který byl jmenován zástupcem ředitele).

Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků, v platném znění, uvádí, že výkonem **funkce výchovného poradce** je pedagogický pracovník **pověřen** a že pedagogický pracovník tuto funkci vykonává.

Skutečnost, že jako učitel (resp. zástupce ředitele) vykonává zaměstnanec činnost výchovného poradce, se **neprojevuje v pracovní smlouvě** (resp. jmenování).

Projevuje se:
- v pověření výkonem funkce výchovného poradce, v pracovní náplni,
- při stanovení týdenního rozsahu přímé pedagogické činnosti,
- v platovém výměru.

Pracovní náplň

Pracovní náplň [bližší vymezení druhu práce dle ust. § 37 odst. 1 písm. b) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění] **stanoví zaměstnavatel** a může ji měnit bez souhlasu zaměstnance (zaměstnavatel může např. změnit stávající pracovní náplň zaměstnance a vyjmout z ní činnosti výchovného poradce).

Snížení týdenního rozsahu přímé pedagogické činnosti

Snížení týdenního rozsahu přímé pedagogické činnosti výchovného poradce působícího na veřejné škole vyplývá z ust. § 3 odst. 3 nařízení vlády č. 75/2005 Sb., v platném znění.

§ *3 odst. 3 nařízení vlády č. 75/2005 Sb., v platném znění*

Učiteli / výchovnému poradci se snižuje týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti
a) v základní a střední škole s počtem žáků
1. do 150 o 1 hodinu týdně,
2. do 250 o 2 hodiny týdně,
3. do 550 o 3 hodiny týdně,
4. do 800 o 4 hodiny týdně,
5. nad 800 o 5 hodin týdně,

b) v základní škole speciální s počtem tříd
1. do 7 o 1 hodinu týdně,
2. do 12 o 2 hodiny týdně,
3. nad 12 o 3 hodiny týdně.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 17

Snížení týdenního rozsahu přímé pedagogické činnosti učiteli (výchovnému poradci) podle odpovídajícího počtu žáků nebo tříd na dané škole je obvykle **uvedeno ve vnitřním platovém předpisu nebo kolektivní smlouvě.**

Snížení týdenního rozsahu přímé pedagogické činnosti v případě, kdy je **pověřeno výkonem funkce výchovného poradce více pedagogických pracovníků**, je upraveno ust. § 3 odst. 5 nařízení vlády č. 75/2005 Sb., v platném znění.

§ 3 odst. 5 nařízení vlády č. 75/2005 Sb., v platném znění

Je-li pověřeno výkonem funkce metodika informačních a komunikačních technologií nebo výchovného poradce více pedagogických pracovníků, sníží se každému z nich rozsah přímé pedagogické činnosti podle ředitelem školy přiděleného počtu žáků nebo tříd.

Snížení týdenního rozsahu přímé pedagogické činnosti v případě, kdy **funkci výchovného poradce vykonává ředitel školy nebo zástupce ředitele**, upravuje ust. § 3 odst. 6 nařízení vlády č. 75/2005 Sb., v platném znění.

§ 3 odst. 6 nařízení vlády č. 75/2005 Sb., v platném znění

Vykonává-li funkci metodika informačních a komunikačních technologií nebo výchovného poradce ředitel školy nebo zástupce ředitele školy, sníží se jim týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti podle odstavců 3 a 4, nejvýše však do poloviny týdenního rozsahu stanoveného pro ředitele školy nebo zástupce ředitele školy v příloze k tomuto nařízení.

Ustanovení upravující týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti výchovného poradce ve veřejné škole jsou ustanovení, od kterých se zaměstnavatel nemůže odchýlit. Jinými slovy, jestliže je zaměstnavatelem veřejná škola (škola zřízená státem, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí), je zaměstnavatel povinen snížit týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti výchovného poradce tak, jak to stanoví nařízení vlády.

Platový výměr

V praxi se projevuje výkon funkce výchovného poradce v platovém výměru tehdy, jestliže je **výchovný poradce zařazen do 13. platové třídy**.

Jak je známo, dle ust. § 3 odst. 1 nařízení vlády č. 564/2004 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, v platném znění, *„zaměstnavatel zařadí zaměstnance podle § 123 odst. 2 zákoníku práce do platové třídy, ve které je podle nařízení vlády, kterým se stanoví katalog prací (dále jen ‚katalog prací'), zařazena nejnáročnější práce, jejíž výkon zaměstnavatel na zaměstnanci požaduje. Pokud není tato práce v katalogu prací uvedena, zařadí zaměstnavatel zaměstnance do platové třídy, ve které jsou v katalogu prací zahrnuty příklady prací porovnatelné s ní z hlediska složitosti, odpovědnosti a namáhavosti"*.

Do platové třídy zařazuje výchovného poradce zaměstnavatel (tj. škola jako právnická osoba, kterou zastupuje statutární orgán). Jestliže činnost výchovného poradce vykonává ředitel školy, pak jej do platové třídy zařazuje zřizovatel. **Zařazení výchovného poradce ve veřejných školách do 13. platové třídy** se odvíjí od následující pasáže přílohy nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě:

2.16.01 UČITEL

13. platová třída

1. *Tvorba koncepce rozvoje oboru středního vzdělání s maturitní zkouškou nebo oboru vzdělání ukončeného absolutoriem nebo rámcových vzdělávacích programů.*
2. *Specializovaná metodologická činnost v oblasti pedagogiky a psychologie, k jejímuž výkonu je nezbytné získání specializace stanovené zvláštním právním předpisem.*
3. *Tvorba a koordinace mezinárodních projektů zaměřených na vzdělávání a výchovu a projektů dalšího vzdělávání přesahujících rámec škol, tvorba a koordinace vzdělávacích programů vyšších odborných škol.*

Komentář MŠMT věnovaný **podmínkám zařazení výchovného poradce do 13. platové třídy**[1] je následující:

Uvedenou třídu zřizovatel nebo zaměstnavatel přizná, požaduje-li vykonávání náročnějších činností, tj. „specializované metodologické činnosti v oblasti pedagogiky a psychologie".
Za specializované metodologické činnosti z oblasti pedagogiky a psychologie lze považovat:
...
- pro výchovného poradce – jde o činnosti přesahující standardní činnosti výchovného poradce (standardní činnosti výchovného poradce stanoví příloha č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb.) a spočívající v tvorbě a analýze metod práce při vykonávání odborných činností výchovného poradce, např. odborná práce se zájmovými dotazníky a profesiogramy, s žáky se speciálními vzdělávacími

[1] Viz *Metodický výklad k odměňování pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců škol a školských zařízení a jejich zařazování do platových tříd podle katalogu prací* čj. MSMT-11705/2013-201. [cit. 5. 2. 2015]. [online]. Dostupný z: http://www.msmt.cz/dokumenty/ostatni-dokumenty.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 18

potřebami, odborná pomoc žákům při vyhledávání vhodných stylů učení, odborná intervence u žáků se specifickými poruchami učení a chování, řešení problémových situací, vyhledávání mimořádně nadaných dětí – participace na úpravách jejich učiva, odhalování šikany, projevů diskriminace, nepřátelství nebo násilí a jiných negativních jevů na škole, orientace v poradenské psychologii. Tyto činnosti na kvalitativně vyšší úrovni by měly být evidentní a měli by je oceňovat: vedení školy, třídní učitelé, pedagogický sbor, žáci a rodičovská veřejnost.

Podmínky studia pro výchovné poradce (nejméně 250 vyučovacích hodin v programu celoživotního vzdělávání na VŠ) ... stanoví s účinností od 1. září 2005 vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů.
Absolvování uvedeného studia neznamená automatické zařazení do 13. platové třídy, ale je jedním z předpokladů.

Předpoklady zařazení výchovného poradce do 13. platové třídy jsou následující:
- absolvování studia pro výchovné poradce,
- vykonává specializované metodologické činnosti v oblasti pedagogiky a psychologie, k jejichž výkonu je nezbytné získání specializace stanovené zvláštním právním předpisem.

KARIÉRNÍ SYSTÉM

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, v platném znění, upravuje kariérní systém pedagogických pracovníků. **Kariérní systém** je systém, který zavádí provázanost dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, výkonu specializovaných činností a platových podmínek. Smyslem kariérního systému je **motivovat pedagogické pracovníky k účasti na dalším vzdělávání**, které jim mimo jiné umožňuje postup v jednotlivých stupních profesní kariéry.

Pedagogický pracovník je **zařazován do kariérního stupně** na základě:
- složitosti, odpovědnosti a namáhavosti vykonávané činnosti,
- vykonávané specializované činnosti,
- plnění odborné kvalifikace a dalších kvalifikačních předpokladů.

V souvislosti s pracovněprávními aspekty činnosti výchovné poradce je nutné zdůraznit následující:
- pravidla kariérního systému nelze ztotožňovat s nezbytnými předpoklady výkonu činnosti pedagogického pracovníka; předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka zakotvuje ust. § 3 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, v platném znění;
- pravidla kariérního systému nelze ztotožňovat s pravidly jiných právních předpisů, na základě kterých vznikají určité platové nároky zaměstnanců; např. nelze zařadit pedagogického pracovníka do 12. platové třídy teprve po získání 1 roku praxe, jestliže po tomto zaměstnanci vyžaduje zaměstnavatel již po pěti měsících výkon práce, která svou náročností odpovídá 12. platové třídě.

ZÁVĚR

- **Zaměstnavatel pověřuje** pedagogického pracovníka (který sjednal se zaměstnavatelem určitý druh práce v pracovní smlouvě nebo který byl jmenován zástupcem ředitele, resp. ředitelem) výkonem funkce výchovného poradce.
- **Pověření výkonem funkce** výchovného poradce je konkretizováno pracovní náplní zaměstnance.
- Zaměstnavatel je povinen **snížit týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti** výchovného poradce tak, jak to stanoví nařízení vlády č. 75/2005 Sb., v platném znění.
- **Absolvování studia pro výchovné poradce** neznamená automatické zařazení výchovného poradce do 13. platové třídy, ale je jedním z předpokladů. Další podmínkou je skutečnost, že výchovný poradce vykonává specializované metodologické činnosti v oblasti pedagogiky a psychologie, tj. činnosti přesahující standardní činnosti výchovného poradce (standardní činnosti výchovného poradce stanoví příloha č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb.) a spočívající v tvorbě a analýze metod práce při vykonávání odborných činností výchovného poradce.
- Je nutné **odlišovat zařazení v kariérním systému** a postup v rámci kariérního systému od **aplikace pracovněprávních (tj. i platových) předpisů** na činnost pedagogických pracovníků.

II

VZDĚLÁVÁNÍ

Sdružení CZ.NIC, které stojí za vzdělávací aplikací *Tablexia pro děti s dyslexií*, **otevírá** opět i v tomto pololetí **kurz s názvem „Praktická výuka s tablety pro učitele na ZŠ a SŠ“** (více na **https://akademie.nic.cz**).

V rámci kurzu se dozvíte, jaké jsou možné způsoby zapojení tabletů do výuky, jak pracovat se zařízeními žáků a které funkce tabletu k tomu můžeme využít.

Kurz můžete navštívit ve výukovém centru Akademie CZ v Brně (13. března), Ostravě (14. května) a v Praze (2. června).

Více informací včetně přihlašovacího formuláře najdete na internetové adrese **https://akademie.nic.cz**.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 19

Školy by měly být připraveny na různé děti, realita je ale jiná

Mgr. Bohumil Kartous, Ph.D., vedoucí komunikace EDUin, o. p. s.

Vzdělávání je i naše věc EDUin

Diagnostika, která se používá pro stanovení speciálních vzdělávacích potřeb dětí, je nedostatečná a zavádějící. Poradenská podpora škol hraje při snaze integrovat děti se speciálními potřebami do běžných škol klíčovou roli, je však personálně poddimenzována a její možnosti jsou omezené. Mnoho učitelů není na integraci dětí připraveno, jsou ředitelé, kteří považují inkluzi za zlo. V řadě případů ti nejpotřebnější raději dopředu rezignují na vzdělání svých dětí, protože se setkávají s projevy odporu už v okamžiku, kdy jdou své dítě zapsat do první třídy. Vedle toho ale existují školy, které děti nerozlišují a inkluzivní vzdělávání prokazatelně zvládají. Jedná se však jen o výjimky potvrzující pravidlo systémového zanedbání. Tak by se daly shrnout závěry posledního Kulatého stolu SKAV.

Ve čtvrtek 22. 1. 2015 proběhl další *Kulatý stůl Stálé konference asociací ve vzdělávání*, tentokrát na téma **„Má být dítě připravené na školu, nebo škola na dítě“**? Téma je aktuální vzhledem k projednávání novely školského zákona, v němž budí největší kontroverzi znění § 16, který stanovuje způsob diagnózy a aplikace podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Diskuzi notně rozproudil i nedávný výrok prezidenta Miloše Zemana, který paušálně odmítl inkluzi, spojil ji s multikulturalismem a nereálnými představami intelektuálů tzv. pražské kavárny. Jeho slova později relativizoval ministr školství Marcel Chládek, kterému údajně prezident řekl, že *„není proti tomu, aby handicapované děti chodily se zdravými do jedné školy“* (Interview, ČT24, 21. 1. 2015).

Kulatého stolu se jako diskutující zúčastnili **Pavlína Baslerová** (Asociace pracovníků speciálně pedagogických center), **Jan Černý** (Člověk v tísni), **Olga Doležalová** (ZŠ a MŠ Na Beránku, Praha 12), **Věra Pokorná** (COGITO – Centrum kognitivní edukace), **Jan Širůček** (Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita), **Jana Zapletalová** (Národní ústav pro vzdělávání).

Diskuzi otevřel velmi zajímavým příspěvkem psycholog Jan Širůček, který se na FSS MU v Brně podílí na výzkumu v oblasti diagnostických nástrojů, které jsou používány pro stanovení speciálních vzdělávacích potřeb dětí. Poukázal na fakt, že **diagnostika vesměs vychází z inteligenčních testů, které však podle výsledků výzkumu nezohledňují fakt, že děti, které přicházejí z méně podnětného prostředí, nejsou schopny používané testy zvládnout na stejné úrovni jako děti, které jsou kulturně integrované**. Aniž by tedy bylo možné konstatovat, že tyto děti mají nižší celkovou inteligenci, v testech IQ (Cattellův test) vykazují až o desítky bodů nižší výkon, což jim může neoprávněně přinést nálepku mentálního postižení.

Ostatní diskutující se shodli na tom, že tato praxe je reálná a zároveň nepřípustná. Věra Pokorná, metodička projektu COGITO, upozornila na to, že **učitelé by měli být do značné míry schopni sami stanovit, jakou podporu jednotliví žáci potřebují, a podle toho přizpůsobit jejich vzdělávání**. Jako jednu z vhodných metod v přístupu k dětem, které vykazují sníženou mírou vzdělavatelnosti, zdůraznila **metodu Reuvena Feuersteina**, která jim pomáhá poznávat, třídit a organizovat informace, plánovat,

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 20

ovlivňovat chování. Inteligence není podle Feuersteina neměnná struktura, je plastická.

Olga Doležalová potvrdila zkušenostmi z praxe, že **je možné vytvořit úspěšně fungující školu na inkluzivním základě**. Zdůraznila **vliv rodičů a jejich původní iniciativu**, díky které podnítili změnu ve vzdělávacím přístupu veřejné ZŠ a MŠ Na Beránku. Nadále zůstávají ve velmi těsném kontaktu. Každý týden např. dostávají od učitelů zprávu o tom, co se ve třídách děje. Za základ toho, aby mohla škola fungovat, považuje **komunikaci mezi učiteli**. Škola kupříkladu nemá kabinety, učitelé sdílejí jednu společnou místnost, což je nutí setkávat se a důsledněji diskutovat o jednotlivých problémech, na které ve škole narážejí. Společně tak lépe sdílejí i názory na řešení problémů jednotlivých žáků. Škola vychází z přístupu Montessori.

Pavlína Baslerová a Jana Zapletalová společně poukazovaly na **nedostatky v poradenské pomoci školám**. Speciálně pedagogická centra trpí nedostatkem kvalifikovaných pracovníků i tím, že **jejich současná příprava postrádá didaktickou dimenzi**, tudíž je údajně velmi těžké, aby noví absolventi speciální pedagogiky, kteří se mají poradenstvím zabývat, smysluplně navrhovali konkrétní změny ve výuce.

Jan Černý z Člověka v tísni, kde se dlouhodobě podílí na programech zaměřených na pomoc dětem ohroženým zanedbáním vzdělávání, poukázal na to, že problém často leží úplně někde jinde. **Rodiče,** zejména rodiče z romské minority, **často nejsou schopni odolat tlaku, který je na ně vyvíjen, a raději dítě umístí do praktické školy v domnění, že mu tím prospějí.** Objevují se případy, kdy školy důrazně přesvědčují rodiče, že to pro jejich děti bude lepší. Jindy se zase rodiče romských dětí setkávají s projevy rasismu ze strany jiných rodičů.

Všichni účastníci se shodli na tom, že podpora integrace je nesystémová a v podstatě záleží pouze na případech pozitivní deviace. Chybí podpora nejen ze strany MŠMT, ale i ze strany zřizovatelů. Diskutovaným tématem byl i odmítavý postoj veřejnosti. Většina diskutujících vyjádřila skepsi.

Videozáznam z Kulatého stolu najdete na **www.EDUin.cz**. Tamtéž se dozvíte také o tématu a datu dalšího setkání.

POZNÁMKA REDAKCE

Tématu inkluze se budeme věnovat v květnovém čísle Školního poradenství v praxi.

II

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 21

Jak se cítí Birlibán?

Co mohou přinášet příběhy při práci s dětmi

Mgr. Bc. Dana Tvrďochová,
školní psycholožka na ZŠ Tyršova, Vyškov

Ve třídě je tak trochu šero, možná je cítit vanilka nebo kakao. Na zemi leží vzorovaná látka a na ní velký hrnec s vařečkou... Co se bude dít? Začnu pomalu točit kličkou hracího strojku, rozezní se jemná melodie a třída zvědavých prvňáčků se sesedá kolem mě, abychom společně „uvařili" dnešní příběh. Už to v hrnci začíná bublat a děti naslouchají nešťastnému zajíčkovi. Snaží se pochopit, proč byl Birlibán nazlobený, předvádějí, jak se asi cítí jeho maminka. A už se vydávají s hrdiny příběhu na dalekou cestu plnou nástrah, ale také poznání. Jdu s nimi, už se nemůžu dočkat, co společně prožijeme a objevíme...

Příběhy jsou velmi užitečnými a přirozenými pomocníky při práci s dětmi. **Nenásilně je vedou k rozmanitým tématům,** vzbuzují v nich zvědavost, nastolují otázky a zároveň jim pomáhají hledat odpovědi.

- Příběhy činí náš život smysluplným.
- V příbězích se můžeme dívat na věci z různých úhlů pohledu.
- V příbězích můžeme prožít některé životní situace „nanečisto" a také v kůži někoho jiného.
- Příběhy nás vedou k pozornému naslouchání.
- Příběhy nás motivují zkoušet nové věci.
- V příbězích je místo pro každého.

Využití příběhů ve škole se samo nabízí. Dovoluje nám **vést děti k novým poznatkům z různých předmětů** a zároveň rozvíjet jejich sebepoznání, tvořivost, sociální a emocionální schopnosti. Prostřednictvím **technik dramatické výchovy** procházíme krok za krokem dějovou linkou. Z dětí se stávají zároveň posluchači, diváci i tvůrci, herci i režiséři.

Velkou výhodou práce s příběhy je to, že nám nemůže dojít inspirace. Můžeme využít literární příběhy, ale také vymýšlet příběhy fotografií, písní, předmětů nebo naslouchat, co vypravují stromy či řeky.

Tady je jeden z příběhů, který nás zavede do světa hraček. Ukáže nám, jak důležité může být pozorné naslouchání a empatie.

Jak se cítí Birlibán?
(podle knihy E. Petišky)

Scénář programu je orientační, je dobré jej přizpůsobit konkrétním dětem.
Hlavní zaměření: pozorné naslouchání si a empatie
Čas: cca 90 minut, je možné program rozdělit a prodloužit
Věk dětí: 6 až 8 let
Pomůcky: bonbóny, maňásci (kluk a zajíček), koruna pro královnu, 2 archy balicího papíru, lepicí lístečky, tužky, pastelky, kartičky s názvy pocitů, hrnec, vařečka, mapa

I. část – *je zaměřena na uvedení do příběhu, respektování hranic a seberegulaci.*

1. **Vaříme, vaříme pohádku o mámě a děťátku, ábr, fábr, dominé, kdo nám z hrnce vypadne...**

- Sedíme v kruhu a společně mícháme velkou vařečkou v hrnci a říkáme se zavřenýma očima říkanku. *Zvuk ťukání na hrnec bude v průběhu programu svolávat k činnosti. Je dobré věnovat pozornost vytvoření tajemné a slavnostní atmosféry.*
- Vymícháme z hrnce zajíčka Janečka, moc pláče – poví-dá o Birlibánovi, popisuje jeho zlobení *(učitel hraje s maňáskem)*. Nakonec děti pozve k Birlibánovi na návštěvu. Je to ale daleko a musí jet autem. *Využití maňásků a hraček při motivaci k činnostem. Maňásek může mluvit za dítě i učitele, pomocník při vyjadřování pocitů.*

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 22

2. Návštěva u Birlibána – jedeme autem – červená, zelená, rychle, pomalu...

- Děti běhají podle rytmu bubínku (nebo ťukání do hrnce), učitel určuje rychlost rytmem nebo slovy, čísly. Děti také mohou jet v autě vytvořeném z obruče. V každé obruči může jet jedna dvojice. Když děti zvládnou základní variantu, můžeme hru obohatit pocity – jedou veselá auta, smutná auta, naštvaná... *Aktivita vede děti k přirozenému respektování hranic.*
- Přijedeme k Birlibánovi, zaťukáme, pozdravíme se s ním...

3. Co Birlibán dělal a co na to maminka

- *Řízená improvizace*. Jak Birlibán zlobil, co na to maminka (nenechal maminku mluvit, rozbíjel věci, ostatním všechno bral, rozhazoval jídlo, stříkal vodou...). *Improvizaci řídíme podle potřeby dětí. Některé skupiny uvítají pouze nepatrné nadnesení tématu, někdy děti potřebují podrobnější vedení krok za krokem. Podle úrovně aktivity skupiny volíme také činnosti. Osvědčuje se střídat divočejší činnosti s klidnějšími, aby se hra mohla vyvíjet a nepřešla v chaotické řádění. Dopředu se s dětmi domluvíme na zvukovém signálu, který bude znamenat změnu činnosti.*

4. Jak se může zlobit – jak skončit

- Každý má na zádech zastavovací knoflík. Děti si hrají ve dvojicích – jedno je Birlibán, jedno maminka. Birlibán začne zlobit, maminka vypne zlobení knoflíkem. Tímto způsobem se několikrát vyzkouší zlobení a nezlobení, vystřídají se role. *Knoflík na vypínání zlobení často funguje u dětí ještě pár dní, tak jej můžeme využít i později při vyučování. Vedeme je poté k tomu, aby knoflík vypínaly samy, když je potřeba. Pracujeme tak na prohlubování seberegulace.*
- Vyhození zajíčka z domečku – Birlibán dostal vztek na to, že mu maminka vynadala, a tak si ho vybil na zajíčkovi.
- Birlibán a maminka vaří. Birlibán všude rozhazuje jídlo, maminka to zakáže. Birlibán se naštve a praští se zajíčkem, tomu se utrhne ouško. *Učitel hraje s maňásky. Hra v roli, dramatizace situace přiblíží téma dětem i nám. Můžeme se tak podívat na absurditu některých trestů, dívat se, které fungují... Jak nám je, když dostaneme...*

5. Vydají se na cestu

- Birlibán se polekal, omlouvá se Janečkovi. Rozhodnou se, že půjdou hledat ztracené ouško do Maňáskova. Uzavřením první části je volná společná kresba: Jak to asi v Maňáskově vypadá?

II. část – Birlibán na cestě – *je zaměřena především na pozorné naslouchání a empatii. Program je vhodné realizovat venku. Bude tak pro děti věrohodnější a dobrodružnější, když budou muset překonávat delší vzdálenosti mezi jednotlivými městy. Venku je také mnoho podnětů k inspiraci a improvizaci.*

1. Vaříme, vaříme pohádku o mámě a děťátku, ábr, fábr, dominé, kdo nám z hrnce vypadne... *(Hrnec a vařečka jsou jako signál.)*

- Sedíme v kruhu a společně mícháme velkou vařečkou v hrnci a říkáme se zavřenýma očima říkanku.
- Z hrnce vyskočí zajíček Janeček a Birlibán (čepice). Povídají si s dětmi, stručně shrnou předchozí děj a domluví se, že se společně vydají na cestu. Ale kudy? Na každou dalekou cestu je potřeba mapa. Kde by jenom ta naše mohla být schovaná?
- Děti hledají ukrytou mapu (zjednodušený plán cesty se zakreslenými stanovištěmi). *Učitel může pomáhat nápovědou* (např. mapa bude asi tam, kde by se líbilo slimákovi, krtkovi, kde by si veverka udělala domeček...) nebo může připravit nějakou šifru. Potom společně studují mapu a vyrážejí na cestu. *Mapa pomáhá dětem orientovat se v ději příběhu – co už máme za sebou, co nám ještě zbývá.*

2. Nepořádnická Lhota: V Nepořádnické Lhotě se sice vůbec nemusí uklízet, ale když tam člověk potřebuje něco najít, dá to práci a zabere to spoustu času na hraní.

- Pocitové pexeso: Děti se rozdělí do dvojic. Každá dvojice si vylosuje název pocitu nebo jeho obrázek. Budou představovat živé kartičky pexesa. Jeden žák či dvojice jdou za dveře. Děti se domluví na jednoduchém vyjádření vylosovaného pocitu (pohyb a zvuk). Učitel je „zamíchá". Potom už hra pokračuje jako běžné pexeso. Dítě, které bylo za dveřmi, vybírá spolužáky, oni ukazují pohyb a zvuk. Je potřeba k nim najít druhého do dvojice. *U mladších dětí se osvědčuje zkontrolovat před návratem „hadačů", jestli mají dvojice opravdu stejné pohyby, případně je vést ke zjednodušení pohybu.*

3. Bonbónovice: V Bonbónovicích je sice krásně, ale Birlibán za chvilku zjistil, že se tam dějí divné věci. Děti se tam proměňují v to cukroví, které nejvíc mlsají.

- Děti se rozdělí do dvojic. Každá dvojice dostane hromádku různých bonbónů. Sedí proti sobě, nemluví, snaží se odhadnout, jaký bonbón by si spoluhráč vybral/nevybral. Následuje reflexe. Uhodli jsme? Jak jsme to poznali? Nakonec si děti mohou na bonbónech pochutnat. *Následovat může bonbónová relaxace, při které děti vychutnávají se zavřenýma očima všechny chutě bonbónu.*

4. Na návštěvě u Mračivců

- Dědci Mračivci se pořád jen mračí a na všechno nadávají. Nic se jim nelíbí, nic jim nechutná, nic nechtějí dělat. Aby Mračivec přestal být Mračivcem, je třeba jej rozesmát. *Učitel je v roli Mračivce*, děti se ho snaží rozesmát. Děti se rozesmávají ve dvojicích.
- Hra na „Jak". Jedno dítě jde za dveře, ostatní se domluví na jednom pocitu, který budou zobrazovat. Dítě, které hádá, dává úkoly (např. ukaž, jak si čistíš zuby, jak píšeš úkoly...). Děti předvádějí činnost, jako by měly ten pocit.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 23

5. **Rohlíková hora – Birlibán musí překonat kopec z nedojedených rohlíků**
   - Rozdáme dětem lepicí lístečky jedné barvy (např. oranžové). Budou na ně psát všechny věci, které děti jejich věku otravují, nebaví, nudí, zlobí apod. Potom lístečky nalepí na velký papír do tvaru kopce. Abychom tento negativní kopec překonali, je potřeba vymyslet ještě více věcí, které nás naopak baví, těší, povzbudí. Rozdáme dětem lístečky jiné barvy a snažíme se udělat větší kopec. *Kancelářské lepicí lístky jsou pro děti velmi atraktivní a samy vybízejí k zapisování nápadů.*

6. **Maňáskov:** Konečně Birlibán s Janečkem dorazili do Maňáskova. Jsou už hrozně unavení, ale šťastní. Potkávají spoustu hraček, kterým něco chybí.
   - Zeptáme se maňáskové královny, kde ouško najít. Celá výprava přijde ke královně *(učitel v roli)* a ptá se na ouško. *Učitel napovídá formou hádanek a úkolů* – např. pět slepičích kroků od dubu, potom tři sloní kroky k domečku pro krtky...
   - Společně připevníme ouško, pokropíme živou vodou od královny. *Dbáme na obřadnost a vznešenost provedení.*
   - Velká hostina na oslavu.

7. **Co si Birlibán povídal v noci:** Když bylo po všem a Birlibán chtěl spát, honily se mu hlavou různé myšlenky. Prožil toho totiž za poslední dny hrozně moc.
   - Doprostřed kruhu dáme čepici (atribut Birlibána), děti říkají jednotlivé myšlenky, na co asi Birlibán myslí. *Učitel může začít vlastním příkladem, který se týká reflexe prožitého.*

Příběh o Birlibánovi vybízí k dalším variantám, k obohacování, improvizaci, dramatizaci a tvoření. Záleží už na pedagogovi a dětech, jakou mu dají podobu.

ZDROJE

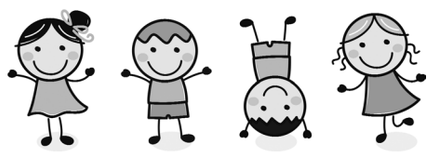
- MARUŠÁK, R. *Literatura v akci. Metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou.* Praha: AMU v Praze, 2010.
- MORGAN, N., a J. SAXTON. *Vyučování dramatu. Hlava plná nápadů...* Praha: Sdružení pro tvořivou dramatiku, 2001.
- ULRYCHOVÁ, I. *Drama a příběh. Tvorba scénáře příběhového dramatu v dramatické výchově.* Praha: AMU v Praze, 2007.
- http://pslold.psl.cz/ (metodické materiály z oblasti zážitkové pedagogiky a OSV)
- www. odyssea.cz (velké množství metodických materiálů z oblasti osobnostní a sociální výchovy)
- www.drama.cz (aktuality v dramatické výchově)

II

POZVÁNKA

8. ročník odborné konference s mezinárodní účastí
pořádá katedra psychologie FF UK v Praze

ŠKOLA JAKO MÍSTO SETKÁVÁNÍ 2015
aneb Učíme se pro život, ne pro školu

KDY: 17. dubna 2015 od 9:00 do 17:00 hod.
KDE: FF UK v Praze, katedra psychologie, Celetná 20, Praha 1

Dopolední program bude realizován v plénu.

Odpolední příspěvky budou prezentovány v následujících sekcích:
I. Mateřské školy a 1. stupeň ZŠ
II. 2. stupeň ZŠ a střední školy
III. Adaptace žáka na další stupeň vzdělávání – co škola dala a vzala
IV. Učíme se pro život, ne pro školu

VÝZVA PRO VÁS:

1. V případě zájmu zašlete nejpozději **do 13. 4. 2015** vyplněnou elektronickou přihlášku, kterou naleznete na webu katedry psychologie FF UK (**http://psychologie.ff.cuni.cz**).
2. Jestliže chcete aktivně vystoupit, vyplňte v druhé části přihlášky stručnou anotaci svého příspěvku (v případě aktivní účasti nebude vyžadována úhrada konferenčního poplatku). **Termín přihlášení aktivních účastníků je do 31. 3. 2015.**

KONFERENČNÍ POPLATEK: 400 Kč (bude vybírán v hotovosti při registraci účastníků)
Konference je akreditována MŠMT ČR v rámci DVPP.
Veškeré další informace o konferenci budou přihlášeným účastníkům průběžně sdělovány a současně uváděny na webových stránkách katedry psychologie FF UK.

Za organizační výbor se na setkání těší
doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc. (vedoucí katedry psychologie FF UK)
PhDr. Václav Mertin (odborný garant konference)
PhDr. Lenka Krejčová, Ph.D. (odborný garant konference)

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 24

Základní momenty právní úpravy vzdělávání cizinců v ČR

PhDr. Mgr. Monika Puškinová, Ph.D.,
specialistka na školskou problematiku

Vzdělávání cizinců je stále běžnější součástí činností škol v ČR. Článek popisuje základní situace, které je mateřská, základní a střední škola povinna řešit v souladu s právními předpisy.

Informace uvedené v článku se vztahují na školy veřejné, soukromé i církevní.

V textu jsou uvedeny odkazy na následující právní předpisy:
- zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, v platném znění,
- zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, v platném znění,
- zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, v platném znění,
- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění,
- vyhláška č. 671/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách, v platném znění,
- vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, v platném znění,
- vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, v platném znění,
- vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, v platném znění.

Kategorie cizinců

Cizinci se školským zákonem dichotomicky dělí na dvě základní kategorie:
1. cizinci, kteří jsou občany Evropské unie,
2. cizinci, kteří nejsou občany Evropské unie.

Cizinci, kteří jsou občany EU

V souladu s ust. § 183b odst. 1 školského zákona se ve školském zákoně pod **občanem EU** rozumí nejen občan jednoho z 28 členských států EU, ale i občan Švýcarské konfederace a občan smluvního státu Smlouvy o Evropském hospodářském prostoru (občan Islandské republiky, Lichtenštejnského knížectví a Norského království). **Občané EU mají přístup ke vzdělávání a školským službám za stejných podmínek jako občané České republiky** (§ 20 odst. 1 školského zákona).

V souvislosti s oprávněností pobytu občana EU na území ČR a potvrzením o přechodném pobytu občana EU **upozorňuji na následující skutečnosti**:
- Občan EU může v ČR pobývat bez jakéhokoli povolení po libovolně dlouhou dobu [§ 18 písm. c) zákona č. 326/1999 Sb., v platném znění].
- Občan EU není povinen požádat o potvrzení o přechodném pobytu dle § 87a zákona č. 326/1999 Sb., v platném znění.
- V případě, že potřebuje občan EU o svém pobytu na území ČR úřední potvrzení a plánuje pobývat na území ČR déle než 3 měsíce, může požádat o potvrzení o přechodném pobytu (§ 87a zákona č. 326/1999 Sb., v platném znění).
- Pouze s potvrzením o přechodném pobytu může občan EU získat rodné číslo.

Rodinní příslušníci občanů EU

Nejen občané EU, ale i jejich **rodinní příslušníci (bez ohledu na občanství) mají přístup ke vzdělávání a školským**

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 25

službám za stejných podmínek jako občané České republiky (§ 20 odst. 1 školského zákona).

Osoby, které se podle školského zákona považují za rodinné příslušníky občana EU, jsou vymezeny ust. § 183b odst. 2 školského zákona. Toto vymezení je totožné s tím, jak stanoví okruh rodinných příslušníků zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, v platném znění, a to v § 15a.

§ *15a*

(1) Rodinným příslušníkem občana Evropské unie[1b)] se pro účely tohoto zákona rozumí jeho
a) manžel,
b) rodič, jde-li o občana Evropské unie[1b)] mladšího 21 let, kterého vyživuje a se kterým žije ve společné domácnosti,
c) dítě mladší 21 let nebo takové dítě manžela občana Evropské unie a
d) nezaopatřený přímý příbuzný ve vzestupné nebo sestupné linii nebo takový příbuzný manžela občana Evropské unie.

(2) Za nezaopatřenou osobu se podle odstavce 1 písm. d) považuje občanem Evropské unie nebo jeho manželem vyživovaný cizinec, který
a) se nejdéle do 26 let věku soustavně připravuje na budoucí povolání,
b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, anebo
c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopen vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

(3) Ustanovení tohoto zákona, týkající se rodinného příslušníka občana Evropské unie, se obdobně použijí i na cizince, který hodnověrným způsobem doloží, že
a) je příbuzným občana Evropské unie neuvedeným v odstavci 1, pokud
1. ve státě, jehož je občanem, nebo ve státě, ve kterém měl povolen trvalý či dlouhodobý pobyt, žil s občanem Evropské unie ve společné domácnosti,
2. je občanem Evropské unie vyživovaný, nebo
3. se o sebe z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nedokáže sám postarat bez osobní péče občana Evropské unie, anebo
b) má s občanem Evropské unie trvalý vztah obdobný vztahu rodinnému a žije s ním ve společné domácnosti.

(4) Ustanovení tohoto zákona týkající se rodinného příslušníka občana Evropské unie se použijí i na cizince, který je rodinným příslušníkem státního občana České republiky[1a)].

PŘÍKLAD

Dítě se narodilo svobodné matce, občance Ruské federace. Toto dítě je také občanem Ruské federace. Matka dítěte se provdala za občana České republiky. Uvedené dítě je rodinným příslušníkem manželky občana EU.

V souvislosti s **oprávněností pobytu rodinného příslušníka občana EU na území ČR** a potvrzením o přechodném pobytu občana EU upozorňuji na následující skutečnosti:

- Rodinný příslušník občana Evropské unie, který sám není občanem Evropské unie a hodlá na území pobývat přechodně po dobu delší než 3 měsíce společně s občanem Evropské unie, je povinen požádat ministerstvo o povolení k přechodnému pobytu. Žádost je povinen podat ve lhůtě do 3 měsíců ode dne vstupu na území (§ 87b odst. 1 zákona č. 326/1999 Sb., v platném znění).

Cizinci, kteří nejsou občany EU („ostatní" cizinci)

Cizincům, kteří nejsou občany Evropské unie (ve smyslu § 183b školského zákona) ani jejich rodinnými příslušníky, je věnováno ust. § 20 odst. 2 školského zákona. Ve vztahu k uvedeným „ostatním" cizincům je nutné vyčlenit následující skutečnosti:

a) možnost přístupu ke vzdělávání a školským službám za **stejných podmínek jako občané EU**,
b) získání **právního postavení dítěte mateřské školy, žáka střední školy nebo studenta vyšší odborné školy** podmíněné prokázáním oprávněnosti pobytu na území ČR.

Pokud lze „ostatní" cizince **podřadit pod některý z případů definovaných v § 20 odst. 2 školského zákona**, mají (za podmínek dále definovaných v § 20 odst. 2 školského zákona) přístup ke vzdělání a školským službám za stejných podmínek jako občané EU.

V případech uvedených v § 20 odst. 2 písm. c) a d) školského zákona (střední vzdělávání, vyšší odborné vzdělávání, předškolní vzdělávání) je získání právního postavení dítěte, žáka nebo studenta školy nebo školského zařízení podmíněno tím, že přijatý uchazeč (resp. zákonný zástupce nezletilého uchazeče) **prokáže nejpozději při zahájení[1] vzdělávání** nebo poskytování školských služeb řediteli školy nebo školského zařízení oprávněnost svého pobytu na území České republiky (§ 29 odst. 3 školského zákona). V opačném případě a přímo ze zákona (tj. ze školského zákona) pozbude rozhodnutí o přijetí uchazeče ke vzdělávání nebo školským službám účinnosti.

Vzdělávání cizinců – občanů EU v mateřské škole

Cizinci, kteří **jsou občany EU a kteří jsou rodinnými příslušníky občanů EU**, mají přístup k předškolnímu vzdělávání a školnímu stravování v mateřské škole **za stejných podmínek jako občané ČR** (§ 20 odst. 1 školského zákona). Na uvedené děti se vztahuje ust. § 1 odst. 6 vyhlášky

[1] Školský zákon nevyžaduje předložení dokladu opravňujícího k pobytu již před přijetím k předškolnímu vzdělávání.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 26

č. 73/2005 Sb., v platném znění: *„Za žáka[2] se sociálním znevýhodněním se pro účely poskytování vyrovnávacích opatření podle odstavce 2 považuje ... žák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka."*

Dle § 1 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb. *„se vyrovnávacími opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním pro účely této vyhlášky rozumí využívání pedagogických, popřípadě speciálně pedagogických metod a postupů, které odpovídají vzdělávacím potřebám žáků, poskytování individuální podpory v rámci výuky a přípravy na výuku, využívání poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu[3] a služeb asistenta pedagoga[2]). Škola tato opatření poskytuje na základě pedagogického posouzení vzdělávacích potřeb žáka, průběhu a výsledků jeho vzdělávání, popřípadě ve spolupráci se školským poradenským zařízením"*.

Uplatňování vyrovnávacích opatření má pomoci např. zajistit dítě v situacích, kdy pedagogovi nerozumí, v situacích, které mohou pro dítě znamenat jídelní tabu, při zvládnutí případných předsudků všech zúčastněných (předsudků pedagoga, dětí a rodičů dětí).

Vzdělávání „ostatních" cizinců v mateřské škole

Někteří „ostatní" cizinci mají také přístup k předškolnímu vzdělávání a školnímu stravování za stejných podmínek jako občané EU. Musí však pobývat na území ČR v jedné ze zákonem předvídaných forem pobytu [§ 20 odst. 2 písm. d) školského zákona].

Jedná se o tyto formy pobytu:
- pobyt na území České republiky na dobu delší než 90 dnů,
- pobyt za účelem výzkumu,
- azyl,
- doplňková ochrana,
- pobyt žadatele o udělení mezinárodní ochrany (tj. azylu nebo doplňkové ochrany),
- pobyt osoby požívající dočasné ochrany.

Základní informace o jednotlivých, školským zákonem předvídaných formách pobytu na území ČR a dokladech dokládajících oprávněnost pobytu jsou shrnuty v následující tabulce[4].

Cizinci, kteří mají právo pobytu na území České republiky na dobu delší než 90 dnů	Cizinci, kteří mají právo pobytu na území ČR na dobu delší než 90 dnů, ve standardním režimu pobývají na území ČR: ■ první rok na základě **víza k pobytu nad 90 dnů** (§ 30 a § 31 zákona č. 326/1999 Sb., v platném znění), ■ v dalších letech na základě **povolení k dlouhodobému pobytu** (§ 42 zákona č. 326/1999 Sb., v platném znění). Po pěti letech (v některých případech dříve) mohou uvedení cizinci pobývat na území ČR na základě **povolení trvalého pobytu** (§ 66 až 68 zákona č. 326/1999 Sb., v platném znění). Cizinci se prokazují **průkazem o povolení k pobytu** (cizinci mladšímu 15 let se vydá správní rozhodnutí).
Azylant	Azylanty jsou osoby, kterým byl udělen azyl dle § 12 až 14 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, v platném znění. Po dobu trvání azylu získává azylant zároveň trvalý pobyt na území ČR. Azylant se prokazuje **průkazem povolení k pobytu**, který vydává Ministerstvo vnitra ČR. V průkazu povolení k pobytu je mimo jiné uvedeno rodné číslo, které bylo azylantovi Ministerstvem vnitra ČR přiděleno. Doba platnosti průkazu povolení k pobytu je 10 let, u azylanta mladšího 15 let je doba platnosti 5 let. Dobu platnosti průkazu lze o stejnou dobu prodloužit, a to i opakovaně. Prodloužení platnosti průkazu se provádí vydáním nového průkazu.

2 Pojem *žák* je v tomto případě legislativní zkratkou. Označuje i dítě mateřské školy (§ 1 odst. 1 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění).

3 Jako další upozornění je nutné uvést, že děti mateřské školy se nemohou vzdělávat podle individuálního vzdělávacího plánu. Individuální vzdělávací plán je určen pouze žákům základní nebo střední školy a studentům vyšší odborné školy (viz § 18 školského zákona).

4 Po zhlédnutí výčtu a informací v tabulce lze snadno určit cizince, kterým školský zákon nepřiznává přístup k předškolnímu vzdělávání za stejných podmínek jako občanům EU. Jedná se o cizince, kteří nejsou občany EU a kteří pobývají na území ČR do 90 dnů. Zájem uvedených cizinců o předškolní vzdělávání sice není příliš pravděpodobný, ale nelze jej vyloučit. Tyto děti-cizince může mateřská škola přijmout k předškolnímu vzdělávání. Ve vztahu k uvedeným dětem může (nemusí) škola uplatnit odlišné podmínky přístupu k předškolnímu vzdělávání (např. vyšší úplatu za předškolní vzdělávání nebo školní stravování).

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 27

Osoba požívající doplňkové ochrany	Osoba požívající doplňkové ochrany (nižší forma ochrany než azyl) je osobou dle § 14a, § 14b zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, v platném znění. Po dobu, která je stanovena v rozhodnutí o udělení doplňkové ochrany, získává osoba i povolení k pobytu na území ČR. Osoba požívající doplňkové ochrany se **prokazuje průkazem povolení k pobytu**, který vydává Ministerstvo vnitra ČR. Doba platnosti průkazu povolení k pobytu je stejná jako doba, na kterou byla udělena doplňková ochrana.
Žadatel o udělení mezinárodní ochrany	Pro účely prokazování totožnosti a statusu žadatele o udělení mezinárodní ochrany v průběhu správního řízení je žadateli vystaven Ministerstvem vnitra **průkaz žadatele o udělení mezinárodní ochrany** s dobou platnosti minimálně na 60 dnů. V případě nutnosti je žadatel o udělení mezinárodní ochrany povinen nechat si prodlužovat platnost průkazu.
Osoba požívající dočasné ochrany	Institut dočasné ochrany upravuje zákon č. 221/2003 Sb., v platném znění. Používá se v naléhavých případech (např. v případě příchodu skupin uprchlíků). Pokud cizinec získá dočasnou ochranu, hledí se na něj jako na cizince s uděleným trvalým pobytem, a to po celou dobu trvání dočasné ochrany. Osoba požívající dočasné ochrany se prokazuje **průkazem cizince požívajícím dočasné ochrany**.

„Ostatní" cizinci (cizinci, kteří nejsou občany EU ani nejsou rodinnými příslušníky občana EU) jsou přijímáni k předškolnímu vzdělávání v souladu se školským zákonem. Ve srovnání s občany EU nebo rodinnými příslušníky EU však musí splnit ještě jednu podmínku. Přijaté děti (resp. jejich zákonní zástupci) musí nejpozději při zahájení vzdělávání nebo poskytování školských služeb prokázat řediteli školy **oprávněnost svého pobytu na území České republiky**. Teprve předložením uvedeného dokladu se stávají dětmi mateřské školy.

Jestliže však poté, co se již uchazeč stane dítětem mateřské školy, tato osoba pozbude svého oprávnění k pobytu na území ČR, nepřestává být dítětem mateřské školy. Tato skutečnost není ani důvodem pro ukončení předškolního vzdělávání podle § 35 školského zákona.

I na děti mateřské školy – „ostatní" cizince se vztahuje ustanovení vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění, o jejich posouzení pro účely poskytování vyrovnávacích opatření jako dětí se sociálním znevýhodněním (§ 1 odst. 6 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění), o možných vyrovnávacích opatřeních (§ 1 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění).

Některé děti mateřské školy – „ostatní" cizinci mohou být **dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami**, protože jsou dětmi se sociálním znevýhodněním na základě § 16 odst. 4 písm. c) školského zákona. Podle § 16 odst. 4 písm. c) školského zákona je sociálním znevýhodněním pro účely školského zákona postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR podle zvláštního předpisu. Proto mají tyto děti **právo na vzdělávání**, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení (§ 16 odst. 6 školského zákona).
Za podmínek stanovených školským zákonem (§ 16 odst. 10) **může ředitel mateřské školy** zřídit ve třídě, ve které se vzdělává dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, **funkci asistenta pedagoga**.

Vzdělávání cizinců – občanů EU v základní škole

Cizinci, kteří jsou občany EU a kteří jsou rodinnými příslušníky občanů EU, mají přístup k základnímu vzdělávání za stejných podmínek jako občané ČR (§ 20 odst. 1 školského zákona). Současně platí, že se na občany jiného členského státu EU, kteří na území ČR pobývají déle než 90 dnů, **vztahuje povinnost plnit povinnou školní docházku** dle ust. § 36 odst. 2 školského zákona.

Uchazeč je **přijat k základnímu vzdělávání na základě přihlášky** (žádosti), kterou podá jeho zákonný zástupce. Žádný právní předpis neuvádí povinné přílohy žádosti o přijetí k základnímu vzdělávání. Je však vhodné, aby v průběhu správního řízení předložil zákonný zástupce uchazeče **rodný list uchazeče a doklady o jeho předchozím vzdělávání** (v případě potřeby s jejich úředním překladem).

V rámci správního řízení se zjišťuje **úroveň jazykových dovedností** uchazeče (např. pohovorem s uchazečem). V závislosti na věku uchazeče, absolvovaných ročnících vzdělání a úrovni jazykových dovedností je uchazeč zařazen do určitého ročníku základního vzdělávání v základní škole.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 28

I v případě uvedených žáků-cizinců je **vyučovacím jazykem český jazyk** (§ 13 školského zákona)[5]. Zabezpečení jejich přístupu k základnímu vzdělávání předpokládá i překonání případných jazykových a kulturních rozdílů. Z tohoto důvodu je krajský úřad příslušný podle místa pobytu žáků povinen zajistit ve spolupráci se zřizovatelem školy **bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělávání**, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků (§ 20 odst. 5 školského zákona).

Vzdělávání ve třídách pro jazykovou přípravu je dále upraveno ust. § 10 a § 11 vyhlášky č. 48/2005 Sb., v platném znění. **Seznam škol,** ve kterých je na území kraje poskytována **bezplatná jazyková příprava,** zveřejní krajský úřad způsobem umožňujícím dálkový přístup (§ 10 odst. 1 vyhlášky č. 48/2005 Sb.).

Ředitel školy, ve které plní žák povinnou školní docházku, vyrozumí zákonného zástupce žáka do jednoho týdne po jeho přijetí do školy o **možnosti docházky do tříd s jazykovou přípravou** (§ 10 odst. 3 vyhlášky č. 48/2005 Sb., v platném znění). Zákonní zástupci se rozhodnou, zda možnosti jazykové přípravy žáka využijí, či nikoli.

Jestliže **zákonní zástupce žáka požádají** o jeho zařazení do třídy pro jazykovou přípravu, zařazuje se do uvedené třídy nejpozději do 30 dnů od podání žádosti. Do tříd pro jazykovou přípravu se žáci zařazují průběžně, v závislosti na počátku jejich pobytu v ČR. **Žák zařazený do třídy pro jazykovou přípravu není z právního hlediska žákem školy, ve které je třída pro jazykovou přípravu zřízena.**

Rozsah a obsah jazykové přípravy upravuje § 11 vyhlášky č. 48/2005 Sb., v platném znění:

- celková délka jazykové přípravy žáka je nejméně 70 vyučovacích hodin po dobu nejvýše 6 měsíců školního vyučování po sobě jdoucích (odst. 2);
- obsah výuky českého jazyka je určen očekávanými výstupy vzdělávacího oboru cizí jazyk stanoveného Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (odst. 3).

O absolvování jazykové přípravy vydá škola zřizující třídy pro jazykovou přípravu žákovi **osvědčení** (§ 11 odst. 4 vyhlášky č. 48/2005 Sb., v platném znění). Absolvování jazykové přípravy se zaznamenává do dokumentace školy, v níž žák plní povinnou školní docházku (§ 11 odst. 5 vyhlášky č. 48/2005 Sb., v platném znění).

Uvedeným žákům-cizincům zajistí krajský úřad podle možnosti ve spolupráci se zeměmi původu žáka **podporu výuky mateřského jazyka** a kultury země jeho původu, která bude koordinována s běžnou výukou v základní škole. Dále se na tyto žáky vztahuje ust. § 1 odst. 6 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění: *„Za žáka se sociálním znevýhodněním se pro účely poskytování vyrovnávacích opatření podle odstavce 2 považuje … žák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka."*

Dle § 1 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění, *„se vyrovnávacími opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním pro účely této vyhlášky rozumí využívání pedagogických, popřípadě speciálně pedagogických metod a postupů, které odpovídají vzdělávacím potřebám žáků, poskytování individuální podpory v rámci výuky a přípravy na výuku, využívání poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu a služeb asistenta pedagoga[2)]. Škola tato opatření poskytuje na základě pedagogického posouzení vzdělávacích potřeb žáka, průběhu a výsledků jeho vzdělávání, popřípadě ve spolupráci se školským poradenským zařízením"*.

Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je povinnou součástí školního vzdělávacího programu (v části Charakteristika ŠVP). **Vzdělávání žáků-cizinců** je dle materiálu MŠMT *Odůvodněné případy pro upevňování a rozvíjení výuky v Cizím jazyce od 1. září 2013*[6] považováno za jeden z případů, kdy mohou žáci pokračovat v upevňování a rozvíjení (prvního) cizího jazyka a nemusejí se povinně vzdělávat v rámci druhého cizího jazyka.

Hodnocení žáků na vysvědčení je mimo jiné upraveno ust. § 15 odst. 6 vyhlášky č. 48/2005 Sb., v platném znění: *„Při hodnocení žáků-cizinců, kteří plní v České republice povinnou školní docházku, se úroveň znalosti českého jazyka považuje za závažnou souvislost podle odstavců 2 a 4, která ovlivňuje jejich výkon."*

Za stejných podmínek jako občané ČR mají tito cizinci přístup k případnému **školnímu stravování** (školská služba) a **zájmovému vzdělávání** ve školní družině nebo školním klubu (§ 20 odst. 1 školského zákona).

Vzdělávání „ostatních" cizinců v základní škole

„Ostatní" cizinci (cizinci, kteří nejsou občany EU ani nejsou rodinnými příslušníky občana EU) mají přístup k základnímu vzdělávání za stejných podmínek jako občané EU, a to včetně základního vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývají na území ČR [§ 20 odst. 2 písm. a) školského zákona].

[5] MŠMT doporučuje pedagogickým pracovníkům na základních školách k využití publikaci *Čeština jako cílový jazyk I. – Metodika pro výuku dětí do 15 let*. MŠMT zpracovalo abecední seznam doporučených učebnic a dalších materiálů pro výuku žáků-cizinců. Materiály jsou přístupné v sekci *Základní vzdělávání/Vzdělávání cizinců*.

[6] *Odůvodněné případy pro upevňování a rozvíjení výuky v Cizím jazyce od 1. září 2013*. [online]. [cit. 1. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/oduvodnene-pripady-pro-nezarazeni-vzdelavaciho-oboru-dalsi.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 29

Současně platí, že se na tyto „ostatní" cizince, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a na účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany **vztahuje povinnost plnit povinnou školní docházku** dle ust. § 36 odst. 2 školského zákona.

Totéž, co bylo uvedeno v případě žáků-cizinců, kteří jsou občany EU, platí:

- o správním řízení, jehož výsledkem je přijetí k základnímu vzdělávání; i v tomto případě platí, že školský zákon nepožaduje, aby byl pobyt cizince na území ČR legalizován, postačuje, pokud cizinec pobývá na území ČR,
- o možnosti bezplatně se vzdělávat na jejich žádost ve třídách pro jazykovou přípravu (§ 20 odst. 6 školského zákona),
- o jejich posouzení pro účely poskytování vyrovnávacích opatření jako žáků se sociálním znevýhodněním (§ 1 odst. 6 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění), o možných vyrovnávacích opatřeních (§ 1 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění),
- o možnosti pokračovat v upevňování a rozvíjení (prvního) cizího jazyka,
- o hodnocení žáků na vysvědčení (§ 15 odst. 6 vyhlášky č. 48/2005 Sb., v platném znění).

Pokud jsou tito cizinci žáky základní školy, mají za stejných podmínek jako občané EU přístup k případnému **školnímu stravování** (školská služba) a **zájmovému vzdělávání** ve školní družině nebo školním klubu v denní docházce [§ 20 odst. 2 písm. b) školského zákona].

Odlišnost spojená s žáky – „ostatními" cizinci může spočívat v tom, že někteří z nich mohou být žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, protože jsou **žáky se sociálním znevýhodněním** dle § 16 odst. 4 písm. c) školského zákona. Podle § 16 odst. 4 písm. c) školského zákona je sociálním znevýhodněním pro účely školského zákona postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR podle zvláštního předpisu. Proto mají tito žáci **právo na vzdělávání**, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení (§ 16 odst. 6 školského zákona).

Za podmínek stanovených školským zákonem (§ 16 odst. 10) **může ředitel** základní školy zřídit ve třídě, ve které se vzdělává žák se speciálními vzdělávacími potřebami, **funkci asistenta pedagoga**.

Vzdělávání cizinců – občanů EU ve střední škole

Cizinci, kteří jsou občany EU a rodinnými příslušníky občanů EU, mají přístup ke střednímu vzdělávání za stejných podmínek jako občané ČR (§ 20 odst. 1 školského zákona). Uchazeč je přijat ke střednímu vzdělávání na základě přihlášky (žádosti), kterou podá zletilý uchazeč nebo zákonný zástupce uchazeče. Přijímací řízení probíhá v souladu s pravidly danými školským zákonem a vyhláškou č. 671/2004 Sb., v platném znění.

Přitom platí, že **součástí přihlášky ke vzdělávání** jsou také následující doklady nebo jejich ověřené kopie:

- doklad o splnění povinné školní docházky v případě uchazeče, který ukončil nebo ukončí povinnou školní docházku v zahraniční škole, vydaný zahraniční školou [§ 1 odst. 1 písm. j) vyhlášky č. 671/2004 Sb., v platném znění],
- osvědčení o uznání rovnocennosti zahraničního vysvědčení vydaného zahraniční školou nebo rozhodnutí o uznání platnosti zahraničního vysvědčení v případě, že se pro přijetí žáka vyžaduje získání příslušného stupně vzdělání [§ 1 odst. 1 písm. k) vyhlášky č. 671/2004 Sb., v platném znění].

V případě dokladů vyhotovených v jiném než českém jazyce přikládá uchazeč jejich úřední překlad do českého jazyka, pokud ředitel školy uchazeči sdělí, že úřední překlad nevyžaduje. **V případě dokladů vyhotovených ve slovenském jazyce se překlad do českého jazyka nevyžaduje** (§ 6 vyhlášky č. 671/2004 Sb., v platném znění).

Všem cizincům, tj. i cizincům z jiných států EU, kteří získali předchozí vzdělání v zahraniční škole[7], se při přijímacím řízení ke vzdělávání ve střední škole (a konzervatoři) **promíjí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka**, pokud je součástí přijímací zkoušky. Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, ověří škola u těchto osob rozhovorem (§ 20 odst. 4 školského zákona). Vybočením z rozhovoru není, je-li uchazeč požádán o napsání jednoho či několika slov na tabuli.[8]

Výsledek rozhovoru je nezbytné v rámci přijímacího řízení ohodnotit (typicky určitým počtem bodů). V opačném případě by nebylo možné porovnat výsledek přijímacího řízení uchazečů skládajících zkoušku z českého jazyka a uchazečů absolvujících rozhovor a vydat objektivní rozhodnutí o výsledku přijímacího řízení.

I na průběh vzdělávání žáka-cizince ve střední škole se vztahuje vyhláška č. 73/2005 Sb., v platném znění. Podle vyhlášky se pro účely poskytování vyrovnávacích opatření považuje za žáka se sociálním znevýhodněním i žák

[7] Jestliže však uchazeč-cizinec absolvoval nikoli zahraniční školu, ale školu zařazenou do vzdělávací soustavy ČR, možnost prominutí přijímací zkoušky z českého jazyka nemá.

[8] Viz Rozsudek Nejvyššího správního soudu 9 As 86/2007-76.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 30

znevýhodněný **nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka** (§ 1 odst. 6). **Vyrovnávací opatření** (např. vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu) jsou definována ust. § 1 odst. 2. V ŠVP pro denní formu vzdělávání škola povinně charakterizuje přístupy ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.[9]

Průběh maturitní zkoušky žáka-cizince může být upraven v souladu s ust. § 5 odst. 4 vyhlášky č. 177/2009 Sb., v platném znění: *„Cizinci, který pobývá na území České republiky nepřetržitě po dobu kratší než čtyři roky bezprostředně před konáním maturitní zkoušky, se na jeho žádost prodlužuje doba konání didaktického testu z českého jazyka a literatury o 15 minut a písemné práce z českého jazyka a literatury o 30 minut. Při konání písemné práce má možnost použít překladový slovník a Slovník spisovné češtiny."*

Tito cizinci mají přístup k případnému **školnímu stravování** (školská služba) a **zájmovému vzdělávání** ve školním klubu (§ 20 odst. 1 školského zákona) za stejných podmínek jako občané ČR.

Vzdělávání „ostatních" cizinců ve střední škole

„Ostatní" cizinci (kteří nejsou občany EU a nejsou rodinnými příslušníky občana EU) mají přístup ke střednímu vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní a ochranné výchovy, za stejných podmínek jako občané EU, pokud pobývají oprávněně na území České republiky [§ 20 odst. 2 písm. c) školského zákona].

V případě žáků střední školy – „ostatních" cizinců školský zákon nevyžaduje konkrétní formu pobytu. **Postačí oprávněnost v režimu:**

- zákona č. 325/1999 Sb., v platném znění,
- zákona č. 326/1999 Sb., v platném znění,
- zákona č. 221/2003 Sb., v platném znění,
- resp. zákona č. 310/1999 Sb., o pobytu ozbrojených sil jiných států na území České republiky.

Informace o přijímacím řízení, které jsou uvedeny v části věnované cizincům – občanům EU, se vztahují i na „ostatní" cizince. Aby se „ostatní" cizinci stali žáky střední školy, musejí splnit ještě jednu podmínku. Přijatí uchazeči (resp. jejich zákonní zástupci) musejí nejpozději při zahájení vzdělávání prokázat řediteli školy **oprávněnost svého pobytu na území České republiky**. Teprve předložením uvedeného dokladu se stávají žáky střední školy (§ 20 odst. 3 školského zákona).

Totéž, co bylo uvedeno v případě žáků-cizinců, kteří jsou občany EU, platí:

- o jejich posouzení pro účely poskytování vyrovnávacích opatření jako žáků se sociálním znevýhodněním (§ 1 odst. 6 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění),
- o možných vyrovnávacích opatřeních (§ 1 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění),
- o podmínkách konání maturitní zkoušky (§ 5 odst. 4 vyhlášky č. 177/2009 Sb., v platném znění).

Jestliže jsou žáci – „ostatní" cizinci žáky ročníku střední školy nebo konzervatoře, který odpovídá ročníku základní školy (např. nižší stupeň víceletého gymnázia), pak mají přístup k případnému **školnímu stravování** a **zájmovému vzdělávání** v pravidelné denní docházce za stejných podmínek jako občané EU [§ 20 odst. 2 písm. b) školského zákona].

„Ostatní" cizinci – žáci ročníku střední školy nebo konzervatoře, který neodpovídá ročníku základní školy (např. žáci vyššího stupně víceletého gymnázia, čtyřletého oboru vzdělání ukončeného maturitní zkouškou), mají přístup ke **školnímu stravování** (tj. jedné z forem školských služeb) za stejných podmínek jako občané EU, jestliže:

- mají právo pobytu na území České republiky na dobu delší než 90 dnů,
- jsou osobami oprávněnými pobývat na území České republiky za účelem výzkumu,
- jsou azylanty,
- jsou osobami požívajícími doplňkové ochrany,
- jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany,
- jsou osobami požívajícími dočasné ochrany.

Výše uvedené vyžadované konkrétní formy pobytu jsou uvedeny v ust. § 20 odst. 2 písm. d) školského zákona.

Závěr

- Nejen **občané EU, ale i jejich rodinní příslušníci** (bez ohledu na občanství) mají přístup ke vzdělávání a školským službám za stejných podmínek jako občané České republiky.
- Cizinci, kteří **nejsou občany EU** a kteří nejsou rodinnými příslušníky občana EU,
  a) mají přístup k předškolnímu vzdělávání za stejných podmínek jako občané České republiky, jestliže pobývají na území ČR v jedné ze zákonem předvídaných formách pobytu. Přijatí uchazeči (resp. jejich zákonní zástupci) musí nejpozději při zahájení vzdělávání prokázat řediteli školy oprávněnost svého pobytu na území České republiky. Teprve předložením uvedeného dokladu se stávají dětmi mateřské školy;
  b) mají přístup k základnímu vzdělávání za stejných podmínek jako občané České republiky, jestliže pobývají na území ČR;
  c) mají přístup ke střednímu vzdělávání za stejných podmínek jako občané České republiky, jestliže pobývají oprávněně na území ČR. Přijatí uchazeči (resp. jejich zákonní zástupci) musí nejpozději při zahájení vzdělávání prokázat řediteli školy oprávněnost

[9] Na střední škole lze při výuce českého jazyka použít publikaci, kterou doporučuje MŠMT – *Čeština jako cílový jazyk II – Metodika pro výuku dospělých osob*. MŠMT zpracovalo abecední seznam doporučených učebnic a dalších materiálů pro výuku žáků-cizinců. Materiály jsou přístupné v sekci *Základní vzdělávání/Vzdělávání cizinců*.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 31

svého pobytu na území České republiky. Teprve předložením uvedeného dokladu se stávají žáky střední školy.

- Podle vyhlášky č. 73/2005 Sb., v platném znění, se pro účely **poskytování vyrovnávacích opatření** považuje za žáka se sociálním znevýhodněním i žák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka. K vyrovnávacím opatřením patří i **vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu nebo služby asistenta pedagoga**.
- Někteří cizinci mohou **spadat do kategorie dětí nebo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami** (kteří mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení), protože mají postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR.

II

Komunitní tlumočníci na třídních schůzkách

RNDr. Radka Balounová, Ph.D., výchovná poradkyně na Gymnáziu U Libeňského zámku 1, Praha 8

GYMNÁZIUM U LIBEŇSKÉHO ZÁMKU PRAHA

Jako začínající výchovná poradkyně a absolventka kurzů celoživotního vzdělávání (studium pro výchovné poradce a výchovné poradenství II – trendy v práci výchovného poradce) jsem si i díky těmto kurzům, které mě po odborné stránce velmi obohatily a inspirovaly, uvědomila, jak důležitou úlohu má výchovný poradce v integraci žáků-cizinců.

Na našem gymnáziu s celkovým počtem 350 žáků studuje 21 cizinců. V rámci **podpory jejich vzdělávání** jsem navázala spolupráci se společností ***Meta, o.p.s.,*** (www.meta-ops.cz), ***Integračním centrem Praha, o.p.s.,*** (www.icpraha.com) (dále jen „ICP"), ***Sdružením pro integraci a migraci*** (www.migrace.com) a s občanským sdružením ***Klub Hanoi*** (www.klubhanoi.cz). Všechny organizace **působí v oblasti integrace cizinců z třetích zemí** a nabízí řadu užitečných služeb.

Na začátku II. pololetí školního roku 2012/2013 jsem na gymnázium pozvala zástupce sdružení *Meta, o.p.s.,* a zorganizovala **setkání s našimi vyučujícími českého jazyka**. Zástupci sdružení, Petra Vávrová a Lukáš Radostný, nás seznámili s nabídkou služeb pro naše žáky. Kromě **doučování češtiny zdarma**, seznámení s informačním portálem ***Inkluzivní škola*** (www.inkluzivniskola.cz) mě nejvíce zaujala **možnost bezplatného využití služeb komunitních tlumočníků** na třídních schůzkách. Sdružení Meta nabízelo tlumočení z/do ruštiny, vietnamštiny a ukrajinštiny. Nejdříve jsem je požádala o **přeložení tzv. zvacího dopisu** pro rodiče, kde jsem se snažila vysvětlit důvod naší nabídky – možnosti využití tlumočníka na třídních schůzkách (viz příloha č. 1). Dále následovalo **přeložení pozvánek na třídní schůzky** (viz příloha č. 2). Na historicky první třídní schůzku na našem gymnáziu dne 10. 4. 2013, kdy jsme poslali rodičům-cizincům pozvánku v jejich rodném jazyce, přišli i ti, kteří do té doby na třídní schůzky nechodili.

V současné době využívají služeb komunitních tlumočníků převážně rodiče vietnamských žáků. **Každý rodič žáka-cizince má svého tlumočníka,** který se mu věnuje po celou dobu třídních schůzek a překládá informace od třídního učitele a poté i případné konzultace s učiteli ostatních předmětů. **Financování služeb komunitních**

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 32

tlumočníků probíhá částečně bezplatně v rámci grantů spolupracujících organizací a částečně za podpory SRPŠ našeho gymnázia, za což jim patří veliký dík.

Po třídních schůzkách rozdávám rodičům **dotazníky s otázkami**, které se týkají spokojenosti se službami komunitních tlumočníků. Zde jsou odpovědi maminky studenta Ngo Phuong Duy:

Jak jste byla spokojena se službami komunitních tlumočníků?
Jsem velmi spokojená.

V čem vidíte výhody přítomnosti tlumočníka na třídních schůzkách?
Ovládá oba jazyky na perfect. V mluvení je velice opatrná. Vše přeloží a pomůže nejen na třídních schůzkách, ale i v soukromém životě.

Co byste doporučila ke zlepšení služeb komunitních tlumočníků?
Dle mého názoru jsou tlumočníci na úrovni placeného tlumočníka. Nic bych jim nevytkla.

Co byste ráda vzkázala vašim tlumočníkům?
Chtěla bych jim velice poděkovat a dále s nimi spolupracovat.

Pro tradiční vietnamskou kulturu je typická úcta ke vzdělanosti a učitelům. Rodiče vietnamských studentů si velmi váží ochoty a vstřícnosti tlumočníků a oceňují především přístup školy v souvislosti s lepším pochopením informací, které chtějí naši učitelé rodičům sdělit. Vietnamští rodiče mají často přání, aby se jejich děti vypracovaly na důstojnější místa, než bylo kvůli nepřízni osudu dopřáno jim. Nejlépe vystihuje tuto situaci známé vietnamské přísloví *„je-li syn lepší než otec, je rodina šťastná“*.

Paní Trần Vũ Vân Anh pracuje v Integračním centru Praha, o.p.s., jako tlumočnice a kulturní mediátorka. U nás na gymnáziu tlumočí již dva roky. Také jí jsem položila pár otázek:

Co vás přivedlo k tomu, že jste se stala součástí pracovního týmu Integračního centra Praha?
Dlouhodobě se zabývám tématem integrace a migrace cizinců se specializací na vietnamskou komunitu.

Integrační centrum Praha bylo založeno Magistrátem hl. města Prahy z důvodu koordinace neziskových organizací, které pracují s migranty. Nabídku práce v ICP jsem tudíž brala jako dobrou příležitost pracovat v oboru, který mě baví a zajímá.

V čem spatřujete přínos vaší práce?
Největší přínos mé práce vidím v tom, že mohu pomáhat svým krajanům, kteří nemají výhodu znalosti jazyka a prostředí, ve kterém se pohybují.

Vzpomněla byste si na zajímavý zážitek či zkušenost při tlumočení?
Zajímavých zkušeností mám hodně. Během své práce potkávám mnoho pozitivních lidí, se kterými se dobře pracuje, ale bohužel také mnoho lidí, kteří mají různé existenční problémy. Právě těm je důležitější pomáhat.

Jaký jste měla pocit při tlumočení rodičům na našich třídních schůzkách?
Velice mile mě překvapilo, že Gymnázium u Libeňského zámku je v otázkách integrace natolik proaktivní, což není zcela běžné. Rodiče už si zvykli na to, že jim ICP pravidelně poskytuje tlumočnické služby a asistenci při komunikaci se školou.

Myslím si, že je pro učitele velmi důležité **poznání interkulturních rozdílů**. Nemusí detailně rozumět chování žáků-cizinců, ale měl by adekvátně reagovat na jejich chování. V této souvislosti připravujeme na našem gymnáziu ve spolupráci s Integračním centrem Praha, o.p.s., **přednášky o Vietnamu a vietnamské komunitě**.

Ráda bych odkázala na velmi zajímavou publikaci *S vietnamskými dětmi na českých školách* (**http://www.klub-hanoi.cz/ pdf/S_vietnamskymi_detmi.pdf**), která se mimo jiné věnuje systému vzdělání ve Vietnamu i odlišnému postoji vietnamských rodičů vůči škole.

Vietnamská kultura je kulturou východní zaměřující se na tradice a hodnoty. Na rozdíl od západního světa klade důraz na úctu k rodině a předkům.

V současné době, kdy dochází k setkávání různých národů a kultur, může být pochopení a přijetí odlišností mezi Západem a Východem velkou výzvou pro dnešní žáky. Právě přes poznání druhých mohou kultivovat sami sebe.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 33

Příloha č. 1

Ukázka zvacího dopisu ve vietnamštině

V Praze dne 20. 3. 2013

Tại Praha ngày 23. 3. 2013

Vážení rodiče,

Phụ huynh học sinh kính mến,

v rámci pozitivních změn na škole, kdy se snažíme zohlednit potřeby všech našich žáků, se na vás obracíme s následující nabídkou.

Trong quá trình tích cực thay đổi của trường, chúng tôi cố gắng đáp ứng các nhu cầu của học sinh tại trường. Qua đây chúng tôi muốn thông báo với qúy vị những dịch vụ sau.

Rádi bychom podpořili dobrou komunikaci s vámi rodiči v zájmu vašich dětí.

Dovolujeme si vám nabídnout využití služeb tlumočníka na třídních schůzkách 10. dubna 2013, na které vás srdečně zveme (viz příloha).

Để khuyến khích giao tiếp tốt với phụ huynh và vì lợi ích của con em chúng ta.

Chúng tôi xin được cung cấp dịch vụ phiên dich trong buổi họp phụ huynh vào ngày 10. 4. 2013 và tiện đây chúng tôi cũng chân thành mời các bậc phụ huynh đến tham gia cuộc họp (xem phụ lục).

S pozdravem a přáním všeho dobrého

Kính thư và chúc các bậc phụ huynh những điều tốt đẹp nhất.

RNDr. Radka Balounová, Ph.D. – výchovný poradce / người tư vấn giáo dục

Online archiv časopisu Školní poradenství v praxi

Součástí vašeho předplatného je bezplatný přístup do online archivu časopisu. Najdete zde všechny publikované články. Pokud máte o tento přístup zájem, stačí napsat na **redakcers@rizeniskoly.cz** a uvést:

- IČO vaší školy,
- e-mail, kterým se budete přihlašovat,
- heslo (min. 6 znaků)*.

Pro rychlejší vyřízení volejte 246 040 447. *Heslo je možné po přihlášení do online archivu dle potřeby změnit.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 34

Příloha č. 2

Ukázka pozvánky na třídní schůzku ve vietnamštině

Třídní schůzky / *Giấy mời họp phụ huynh*

Dne …… se konají třídní schůzky. Budeme se zabývat studijními výsledky Vašeho syna / Vaší dcery ……

Vào ngày ..... sẽ có cuộc họp phụ huynh. Chúng tôi sẽ nói về kết quả học tập của con trai/con gái của anh chị.

Dostavte se proto prosím do školy, do učebny č. …….. v …… patře v …… hodin. V případě Vašeho zájmu bude přítomen tlumočník.

Vì thế mong ạnh chị đến dự họp ở trường, vào lớp số ..... tầng ..... vào ..... giờ. Nếu cần thiết phiên dịch, người phiên dịch sẽ có mặt.

Pokud se Vám termín nehodí, navrhněte jiný termín schůzky.

Nếu ngày này không phù hợp với anh chị thì xin hãy chọn ngày khác.

zde odtrhněte a vyplněné pošlete do školy / *anh chi hãy cắt ở đây và gửi lai trường phiếu này*

Jméno syna/dcery:

Tên của con trai/con gái:

Zúčastním/nezúčastním se třídních schůzek konaných …….. v budově školy.

Tôi sẽ tham gia / không tham gia cuộc họp phụ huynh vào ngày ..... tại trường.

Rád(a) bych využil(a)/nevyužil(a) služeb tlumočníka.

Tôi muốn / không muốn sử dụng dịch vụ phiên dịch.

V uvedený termín se nemohu zúčastnit, prosím o náhradní termín.

Tôi không thể đến vào ngày đã nêu trên, tôi muốn hẹn ngày khác.

Navrhuji tento termín (datum/čas):

Tôi sẽ đến được vào ngày và giờ này:

Datum / *Ngày* : Podpis / *Chữ ký:*

II

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 35

Vzdělání je naší METOU!

Mgr. Zuzana Vodňanská,
spoluzakladatelka a ředitelka
META, o.p.s.

meta
společnost pro příležitosti
mladých migrantů

Ocitnete se v neznámém prostředí, nikomu nerozumíte a nikdo nerozumí vám. Pro většinu z nás je to jen noční můra, ovšem pro stovky cizinců, kteří každý rok nově nastupují do české školy (celkem jich je v českých mateřských, základních a středních školách kolem 30 tisíc), je to realita. Aby tato realita nebyla pro malé a mladé cizince příliš drsná, o to se desátým rokem snaží META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů (www.meta-ops.cz). A to nejen podporou samotných cizinců, ale stejnou měrou i podporou pedagogů při práci s nimi.

META byla založena v roce 2004, v době, kdy stála **problematika vzdělávání cizinců** na pokraji zájmu nejen státu, ale i nevládních organizací. Počet organizací, které se zabývaly integrací cizinců a poskytovaly jim psychosociální a právní poradenství, byl sice už tehdy v zásadě dostačující, nikdo se ovšem (kupodivu) důkladně nevěnoval této oblasti života cizinců v ČR.

Zásadní překážkou ve vzdělávání cizinců byla a je nedostatečná (či žádná) **znalost vzdělávacího jazyka**, tj. češtiny. Nicméně významnou negativní roli hrála poměrně banální věc, a to **nedostatek informací**. O tom, jak české školy fungují, kam se můžou hlásit po ZŠ a jak se tam mají hlásit. Jaké jsou požadavky pro přijetí na různé typy škol a jak si můžou nechat uznat své předchozí vzdělání. Zároveň cizinci většinou neměli dostatečně hustou sociální síť, která by jim pomohla tento nedostatek informací přirozenou cestou překonat.

Často tak docházelo k tomu, že cizinci nemohli plně využít svůj potenciál **jen kvůli neznalosti jazyka a systému**. Buď se rozhodli ve studiu nepokračovat, nebo si vybrali v rozporu se svými schopnostmi a znalostmi méně náročnou školu. To se následně projevilo na možnostech jejich pracovního uplatnění. Moment, který výrazně ovlivňuje nejen cizince samotné a úspěšnost jejich integrace, ale i českou společnost. Protože každý vzdělaný člověk je pro společnost přínosem, ať už je to cizinec, či nikoliv. META si tak vzala za cíl **podporovat rovné příležitosti cizinců ve vzdělávání** a snaží se výše uvedené překážky minimalizovat.

Proces začleňování žáků cizinců do vzdělávání samozřejmě vyžaduje více než informační servis a není to proces s jedním aktérem. Důležitá je také role rodičů, učitelů, ředitelů škol i spolužáků. Tím se dostávám k další skupině uživatelů našich služeb – **pedagogickým pracovníkům**. Vzhledem k tomu, že v roce 2004 nebylo vzdělávání žáků cizinců pro ministerstvo školství prioritou, nebyla tato problematika nijak koncepčně uchopena. Pedagogové neměli dostatek výukových a metodických materiálů ani systém podpory k tomu, aby se popasovali s přítomností žáka, který nerozumí výkladu, není mu rozumět a často pochází ze zcela odlišného sociokulturního prostředí.

V neposlední řadě je třeba jmenovat **české spolužáky** cizinců, kteří rovněž hrají významnou roli v tom, jak cizinec zapadne do třídního kolektivu i do samotné výuky. Aktuálně nabízíme školám **workshop *I Jan Amos chodil do školy v cizině*** na téma integrace cizinců. Zároveň jsme letos vyhlásili již **třetí ročník tvůrčí soutěže** *Čeština je i můj jazyk*. Zúčastnit se jí mohou všichni žáci základních a středních škol. **Uzávěrka je až na konci dubna** a ve hře jsou velmi zajímavé ceny.

Pro všechny výše uvedené „cílové skupiny" vyvíjíme různé způsoby pomoci a podpory. Důležitou součástí naší činnosti je **spolupráce na tvorbě koncepčních řešení** celé problematiky. S ohledem na zaměření tohoto časopisu se však budu dále věnovat spíše konkrétním příkladům našich služeb než jejich koncepčnímu uchopení.

Prvním krokem je pomoci našim klientům k přijetí do školy. Jedná-li se o cizince školou povinného, musí nastoupit do školy co nejdříve po svém příjezdu do ČR. Všichni tito žáci mají nárok na **bezplatnou jazykovou**

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 36

přípravu v rozsahu 70 hodin. I přesto je jejich zařazení do výuky často ve znamení vzájemného neporozumění s učiteli i spolužáky.

V takové situaci se na nás (znovu) obracejí buď rodiče žáků, nebo jejich učitelé. Co jim můžeme nabídnout? Máme **dobrovolnickou skupinu**, ročně se do její činnosti zapojí okolo 40 osob a většina z nich se věnuje **doučování**. Dobrovolníci tak můžou cizincům pomoci zopakovat si látku, jejímuž výkladu ve škole úplně neporozuměli. **Dále nabízíme různé typy kurzů češtiny.** Organizujeme **letní intenzivní kurzy pro děti**, které se do ČR přistěhovaly těsně před prázdninami či během nich a v září nastupují poprvé do školy. Od ledna tohoto roku realizujeme tzv. **otevřené kurzy *Čeština po škole***. Princip „otevřenosti" spočívá v tom, že děti se nemusejí na kurz registrovat a můžou rovnou přijít na hodinu.

Pedagogům všech stupňů škol nabízíme **akreditované vzdělávání** (v nabídce máme již 14 akreditovaných seminářů), poradenství a metodickou podporu. Již 6 let provozujeme **informační portál www.inkluzivniskola.cz**, kde se snažíme soustředit co nejvíce informací, výukových a metodických materiálů, které mohou pedagogům usnadnit vzdělávání žáků cizinců. Portál je určen také ředitelům škol. Celá jedna sekce je věnována tématu *Organizace aneb Cizinec ve škole*. Jsou zde **rady a tipy**, jak zorganizovat přijetí cizince do školy, do jakého ročníku ho zařadit, ale také způsoby komunikace s rodiči žáka. Veškeré služby pro pedagogy vyvíjíme s důrazem na co největší praktičnost. Doufáme, že se nám to daří, neboť i v samotném týmu METY jsou pedagogové (bývalí i současní), kteří popsané situace sami zažili a řešili.

II

Pomocná ruka pedagogickým pracovníkům a pracovnicím

Bc. Pavla Jenková, DiS.,
metodická ředitelka
Integračního centra Praha, o.p.s.

Integrační centrum Praha

Vzdělávání dětí-migrantů je pro mnoho českých pedagogů novým a těžko uchopitelným tématem. Na vysokých školách se tomuto tématu věnuje minimum času, a proto pedagogové postrádají metodickou podporu a praktické rady pro jejich každodenní práci ve třídách, kde jsou žáky stále častěji i děti s odlišným mateřským jazykem. Integrační centrum Praha, o.p.s., (dále jen „ICP") je jednou z nestátních neziskových organizací, která pedagogům pomáhá a radí.

ICP působí na území hl. m. Prahy, kde na poli integrace cizinců **zaujímá koordinační roli**. Svým založením ze strany Magistrátu hl. m. Prahy se stalo spojovacím můstkem mezi samosprávou, neziskovým sektorem a především migranty.

Centrum nabízí migrantům ze třetích zemí (země mimo EU) **ucelený komplex služeb**, který jim napomáhá v jejich integraci do české majoritní společnosti. Mezi nejvyhledávanější služby patří kromě odborného sociálně-právního poradenství i **kurzy českého jazyka**. Ročně je v ICP otevřeno okolo 30 kurzů pro dospělé migranty, které jsou rozlišeny podle úrovní účastníků a podle jejich jazykového zařazení (slovansky hovořící, Arabové, Vietnamci aj.). **Kurzy jsou také přizpůsobeny časovým možnostem účastníků.** ICP nabízí ranní, odpolední, večerní, ale i víkendové kurzy. Speciálně jsou pak nabízeny kurzy pro rodiče-migranty, při kterých je zajištěno hlídání dětí.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 37

Kurzy češtiny projde ročně přes 500 migrantů a jejich spokojenost s kvalitou výuky je zřejmá. Mnoho účastníků se vrací do ICP s poděkováním, jak jim kurz pomohl připravit se na zkoušku z českého jazyka v úrovni A1, kterou potřebují pro získání trvalého pobytu.

Pro samotné děti migrantů pak nabízíme **kurzy češtiny vyučované zábavnou formou**, pomocí her, písniček a dalších aktivit. Při realizaci dětských kurzů úzce spolupracujeme se základními školami. **Školy informují rodiče-migranty o ICP a předávají jim přímý kontakt.** V případě zájmu školy pak ICP realizuje kurz přímo v prostorách dané školy. **Centrum zajistí kvalitního lektora** a postará se o veškerou administrativu kurzu, tedy i o finance. Škola tak má jedinečnou možnost, jak bezplatně pomoci svým žákům-migrantům naučit se česky, a lépe se tedy zapojit do třídního kolektivu.

Kromě kurzů češtiny využívají školy **možnost metodických konzultací** na téma vzdělávání dětí-migrantů, jejich inkluzivní zapojení do výuky, ale i pomoc při navázání bližšího kontaktu s rodiči-migranty. Často se stává, že **rodiče-migranti neovládají český jazyk** tak dobře, aby rozuměli česky napsaným sdělením v žákovské knížce nebo na papíře, který jim dítě přinese ze školy. Kromě **jazykové bariéry** zde můžeme narazit také na bariéru kulturní nebo sociální. Migranti pocházejí z různých koutů světa, kde je školský systém mnohdy odlišný od toho českého. Je tedy důležité, aby byly všechny informace sdělovány těmto rodičům takovým způsobem a v takovém jazyce, kterému rozumí.

To, aby školy překládaly informace pro rodiče svých žáků-migrantů do různých jazyků, je většinou z časových i finančních důvodů nemožné. ICP nabízí pomocnou ruku i v tomto případě – po dohodě se školou je možné zajistit **překlad statických dokumentů** (školní řád apod.), ale i **nárazová sdělení či informace** (pozvánka na třídní schůzku, setkání s třídním pedagogem aj.). Pro rodiče-migranty jsou ze strany školy důležitá i sdělení, která se mohou zdát českým rodičům triviální. Jedná se např. o sdílení informací o možnosti volnočasových kroužků, využití školní družiny nebo jídelny. Kromě písemných překladů nabízí ICP také **tlumočení na třídních schůzkách** a při setkání rodičů-migrantů s vedením školy nebo pedagogy. Je důležité, aby se **k tlumočení nevyužívaly samotné děti migrantů**, a nedostávaly se tak do nepříjemných situací, kdy musí rodičům například tlumočit stížnosti pedagoga na své chování.

Je zapotřebí, aby **specifickým potřebám dětí-migrantů**, ale i jejich rodičům, věnovali pedagogičtí pracovníci dostatek času a pozornosti. Kontakt s rodiči-migranty, kteří mají jiný kulturní a sociální background, může být pro některé pedagogy výzvou. Pro všechny, kteří se chtějí dále vzdělávat v oblasti interkulturní komunikace a vzdělávání dětí-migrantů, nabízí ICP **bezplatné semináře**.

Vedení škol a pedagogové, kteří se tématu integrace dětí-migrantů aktivně věnují, bohužel často narážejí na **nedostatečné legislativní ukotvení vzdělávání těchto dětí** a složitou spolupráci s odpovědnými orgány v rámci MŠMT, ale i v rámci svých krajů a obcí. V Praze žije nejvíce migrantů z celé ČR, a přesto i zde dochází k nepochopení a rozporům mezi „teorií úředníků" a praxí škol. ICP dva roky koordinovalo vznik prvního koncepčního materiálu o integraci migrantů v Praze.

V červnu 2014 byla Zastupitelstvem hl. m. Prahy schválena ***Koncepce hl. m. Prahy pro oblast integrace cizinců***. Tento obsáhlý dokument, na kterém spolupracovalo více než 60 subjektů, obsahuje samostatnou kapitolu ***Vzdělávání migrantů***, v níž jsou popsány problémy, ale navrhnuty i jejich řešení a inovativní nástroje změn.

Tato koncepce je přizpůsobena pražských specifikám, ale mnoho z navrhovaných opatření může být **inspirací pro další kraje** či města ke zlepšení podmínek pro vzdělávání migrantů. Finální podobu koncepce si můžete stáhnout na webových stránkách ICP (**http://www.icpraha.com/ke_stazeni**).

V případě jakýkoliv dotazů na ICP kontaktujte přímo koordinátorku vzdělávacích aktivit ICP Štěpánku Petrovou (**mediator@icpraha.com**, +420 774 736 610).

II

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 38

Zatracená čeština!

PaedDr. Zdeněk Topil,
editor a spoluautor řady učebnic a výukových programů českého jazyka, šéfredaktor nakladatelství Tobiáš, s.r.o.

Když se chvíli bavím s učiteli českého jazyka, obvykle se řeč stočí na stále rostoucí množství pravopisných chyb v porovnání s obdobím, kdy začínali učit nebo sami navštěvovali základní školu. Chybami se to hemží v elektronické komunikaci, ale i ve sdělovacích prostředcích. Stále častěji slýchávám stížnosti vysokoškolských učitelů, že se v přijímacích zkouškách na studijní obor učitelství českého jazyka objevuje větší a větší množství chyb, plná gramatických chyb je i nejedna bakalářská práce...

Je ta „zatracená" čeština tak složitá, že se nedá naučit a je ji třeba zjednodušit, aby chudáci děti nenosily domů tak špatné známky a celé rodiny z toho nebyly frustrované? Jak je možné, že my jsme to docela zvládali? Může za to vysedávání u televize, počítačů a herních konzolí? Je to tím, že děti údajně méně čtou? Ruku na srdce, je chyba v dětech?

Zabývám se touto problematikou již od 80. let minulého století, zprvu jako učitel českého jazyka, později jako spoluautor řady učebnic českého jazyka pro základní školy a víceletá gymnázia, výukových programů, ale i jako redaktor učebnic pro děti s poruchami učení. Velmi často děti doučuji. Tedy upřímně řečeno – spíše napravuji chyby současného vzdělávacího systému. Když za mnou rodiče s dětmi přijdou s prosbou o doučování, na první pohled se zdá, že jejich dítko soustavně nedává ve škole pozor, je pomalé nebo méně bystré. Aby to nějak napravili, „zpestřují" mu odpoledne, večery, někdy každou volnou chvilku nekonečným procvičováním třeba i pěti až deseti cvičeními denně, nezřídka s posvěcením samotné školy. A ejhle, ono to pořád nejde! Dovedu si představit tu „úžasnou" rodinnou pohodu! Příkazy, zákazy, vyhrožování, citové vydírání.

Obyčejně vyjde na povrch, že dítě ve skutečnosti **není zvyklé pozorně si přečíst zadání**, neví si rady, jak zadané úkoly řešit. Neví, co se po něm vlastně chce, a útržky naučených poznatků přede mnou skládá ve stylu pokus – omyl. Když mě dál nepustí tohle tlačítko, pustí mě jiné... Ačkoli fungování počítačů je na algoritmech založeno, jejich neuvědomělé užívání děti k **myšlení v algoritmických krocích** příliš nevede. Spíš je utvrzuje v metodě pokus – omyl.

Jak je možné, že dítě neví, že musí při řešení úkolu absolvovat v myšlenkách něco, co bych pro lepší představu přirovnal k cestě s křižovatkami, kde musí na každé zvolit správný směr, aby se dostalo do zamýšleného cíle? V reálné situaci českého jazyka jde o to udělat **správné kroky ve správném pořadí** (seriace), abych napsal slovo, větu bez chyby. Místo toho mají děti před sebou jen jakési bezvýchodné bludiště často fungující jako psychické mučidlo. V České republice, ale i na Slovensku jde dnes o masový jev. Pokud dítě trefí do školy, musí přeci zvládnout i tohle!

Co tedy změnit?

I když boj se systémovými záležitostmi bývá obvykle obtížný a často marný, věci, na kterých nám opravdu záleží, dokážeme změnit sami. A tím je zcela určitě **přístup k výuce pravopisu**. Náprava může být překvapivě jednoduchá. Stačí se jen hlouběji zamyslet nad efektivitou svého počínání. Pokud nám žáci nedokážou vlastními slovy plynule popsat, jak ke správnému výsledku došli, je chyba na naší straně a měli bychom své **vyučovací postupy změnit**. Žádná školská reforma ani přepisování RVP to za nás neudělá. A nebude nás to stát ani mimořádné finanční prostředky, jen zpočátku čas a trpělivost.

Podstatu vidím v soustředění svého úsilí na to, aby se děti naučily postupovat v algoritmických krocích. Tyto kroky si jistě dovedeme každý stanovit sám. **Analyzujeme si svůj postup** (např. jak se rozhodujeme, když máme napsat i/y v koncovce podstatného jména), **vytvoříme dětem grafickou předlohu cesty,** vybereme, vymyslíme vhodné soubory cvičení a dáme jim k dispozici. Od samého začátku necháme dítě pracovat s přehledy vzorů, to si je pak

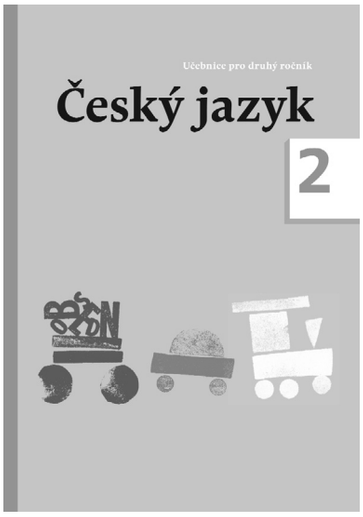
SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 39

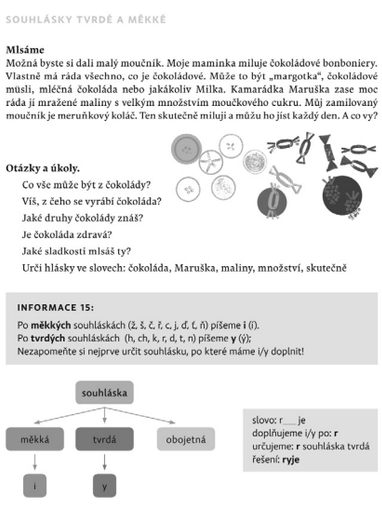
s oporou o zrak snadněji zapamatuje. Je dobré zapojit i pohyb – vyžadujeme po dítěti, aby rukou ukázalo správnou cestu a dospělo až ke správnému výsledku. Některá cvičení rozstříháme na slova, kterými dítě po „cestách" posunuje. Nepohybuje se tedy od začátku po abstraktní cestě, ale na základě konkrétní názorné cesty si utváří svou vlastní a samo v ní nachází zkratky a zjednodušení.

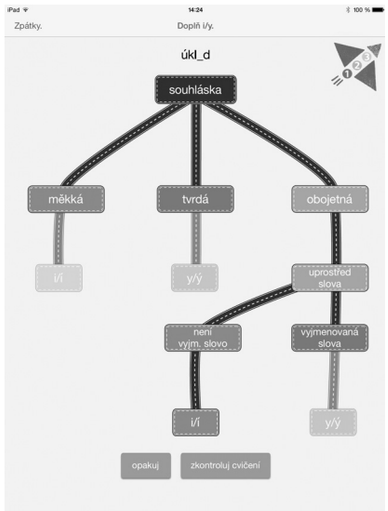
Protože jsou myšlenkové postupy abstraktní, a tudíž neviditelné, kontrolujeme děti tak, že je necháme **ukazovat cestu v gramatickém přehledu prstem** nebo ji do něj mohou kreslit tužkou. **Nutíme je popisovat slovy, co právě dělají.** To platí i pro práci s počítačem. Vždy musíme s dítětem alespoň na začátku u počítače sedět a nutit ho říkat, co právě dělá a co tím sleduje. Jen tak získáme kontrolu nad tím, že jeho učení je uvědomělé. Ponecháme-li to na něm samotném, bude mít tendenci **řešit úlohy stylem pokus – omyl**. Za chyby ho zpočátku nekritizujeme, ale snažíme se zjistit, kde a proč se jich dopouští.

Většinou děti nevědí, jaký **gramatický problém** ve skutečnosti právě řeší, nevědí, proč ho řeší, a nevědí, jak mají postupovat. K tomu se přidává i skutečnost, že dnešní děti překvapivě často **neznají význam slov**. Nemá cenu učit se donekonečna vzory podstatných jmen, když dítě neumí určit pád a neuvědomuje si, po jaké souhlásce, v jakém slovním druhu nebo části slova má i/y doplnit. Není potřeba být přísný, daleko účinnější je důslednost!

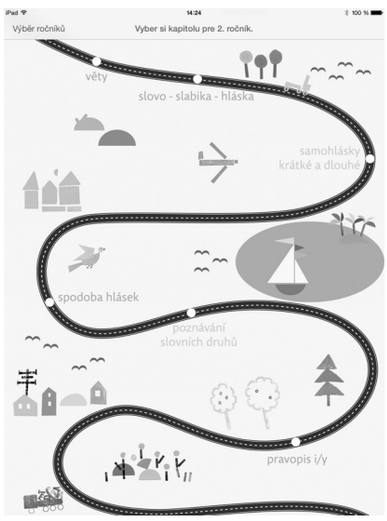
Pokud si uvědomujete časovou náročnost a záludnosti takovéto přípravy, zkuste použít naši připravovanou **řadu učebnic pro 1. stupeň**, která má tyto kroky zřetelně graficky odlišené a najdete v ní i mnoho materiálu na rozstříhání, putování po cestách a nalepování. Od samého začátku jsme mysleli i na to, aby stránky nebyly graficky přetíženy a barvy byly využity i didakticky. Učebnice jsou souběžně **doplňovány balíčky cvičení** jako aplikace pro tablet, kterou si můžete stahovat v AppStore pod názvem ***Zatracená čeština***. Vycházet začaly v roce 2014 a informace o nich získáte na **www.tobias-ucebnice.cz**.

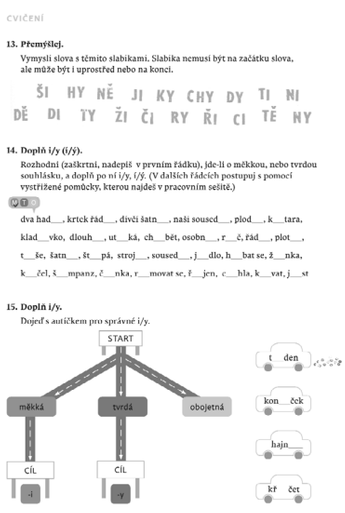

Náhled publikace *Český jazyk 2* a aplikace *Zatracená čeština – Český jazyk pro iPad*

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 40

Fíovo čtení

PhDr. Kamila Balharová,
speciální pedagožka
na ZŠ Táborská, Praha

Pracovní sešit „Fíovo čtení" vznikl pro děti, jimž se nedaří čtení genetickou metodou, kterou se učily ve škole. Při genetické metodě se učí číst po jednotlivých písmenech, která se rovnou spojují ve slova. Často se jedná o děti s problémy s rozvojem sluchového vnímání, kterým nejde složit slovo z jednotlivých písmen. Tyto děti sice znají všechna písmena, ale na složení delšího slova jim nestačí sluchová paměť.

Všichni víme, jak je důležité naučit dítě číst a rozumět textu. Když mu to nejde, měli bychom hledat jiné způsoby. Jeden z postupů, který se mi osvědčil v praxi, přináší i tento pracovní sešit. **Jedná se o přechod ze čtení po jednotlivých písmenech k nácviku techniky čtení po slabikách.** Otevřená slabika bez skupiny souhlásek obsahuje pouze dvě písmena, a klade tedy i menší nároky na sluchovou paměť. Proto v této knize začínáme právě těmito slabikami.

Cílem **Fíova čtení** je ukázat dítěti jinou techniku čtení a vyzkoušet, zda by mu nešla lépe, a nepomohla mu tak překonat jeho obtíže. Kniha obsahuje úkoly zaměřené na **postupné zvládnutí techniky čtení**. Pro porozumění slovům navíc doporučuji cvičit s dítětem tak, aby se čtenými slovy vytvářelo věty.

Každá lekce (označená jako „Fíovo čtení 1–24") je **koncipována jako týdenní cvičení rozdělené na malé části – dny.** Dodržuje se pravidlo, že méně je někdy více. Ke sloupečku slov jsou přiřazeny úkoly. Celý týden se plní stejné úkoly, ale vždy s jinou skupinou slabik nebo slov, neboť opakováním získává dítě jistotu. Dítě, které má problém se čtením, se mu spíše vyhýbá. **Potřebujeme ho ke čtení motivovat.** Proto jsou úkoly pouze dva nebo tři. Po týdenním opakování se přechází k nové lekci, tím se změní i úkoly. Dítě tak postupně získává nejen zkušenost se čtením po slabikách, ale také pocit, že čtení je i zábavné. Dalším motivačním prvkem je, že má dítě po dobu cvičení rodiče jen pro sebe. Užívají si to většinou oba.

Často se stává, že mi rodiče říkají: *„My ale čteme pravidelně. Každý den i hodinu, a ono nám to nejde."* Dítě je ze čtení unavené a už číst nechce. Právě v tomto případě pomáhá, že čtení ubyde. Nejprve potřebujeme dítě pro čtení získat, **dát mu možnost zažít úspěch.**

Úkoly provádí rodič s dítětem **každý den v týdnu**. Pro daný den je určen jeden sloupeček nadepsaný např. „1. den" (viz obr. 1). **Čtení je nutné pojímat jako hru!** U každého čísla lekce je napsáno, co vše je možné se slabikami a slovy při čtení dělat. Každý den má dítě spolu s rodiči splnit dva nebo tři úkoly, byť s malým počtem slov uvedených ve sloupečku. Postupně si vybarvuje i obrázek, který stránku doprovází. **Vybarvování slouží jako odměna za vykonanou práci,** ať už se dařila, či nikoli. Pokud dítě nerado vybarvuje, je vhodné po něm alespoň chtít, aby vybarvilo jedinou věc a o obrázku si s rodiči povídalo. Společně si obrázek popisují. Každý (rodič i dítě) může říct jednu větu.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 41

Obr. 1

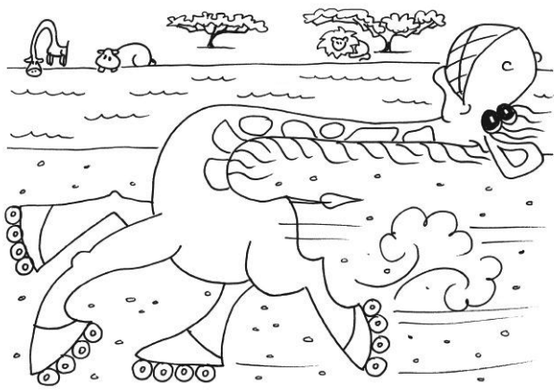
Fíovo čtení 2 / pokračování

Tečka, čárka – knoflík, tužka

Dojdi si pro slabiky

B

1. den	2. den	3. den	4. den	5. den	6. den	7. den
gí – fu	by – ca	ži – ží	že – za	co – by	ří – ví	tů – čí
bí – du	tů – ji	gí – fí	ve – se	jú – no	šu – dé	mu – ti
do – la	ku – lá	mů – lý	tá – né	ti – ty	no – mo	ba – bé
pa – se	dé – ří	fy – chů	mé – jé	ca – nu	he – zů	ke – ná
ře – pa	ti – no	ťu – pí	do – sí	tů – cá	tu – na	bé – bu
by – la	gu – la	na – po	ze – má	ku – la	po – já	bo – na
ši – je	dá – ke	gu – my	dá – do	ší – dé	jí – jé	lí – čí

Kromě plnění úkolů je nezbytné, aby **rodiče četli dítěti každý den/večer** a společně si o čteném povídali. Je jen na nich, zda budou číst po splnění úkolů, nebo si tuto chvilku vychutnají večer při ukládání dítěte ke spaní.

Kniha je rozdělena do několika částí s postupně se zvyšující náročností:

- písmena,
- slabiky otevřené,
- slova tvořená ze dvou otevřených slabik,
- slova tvořená ze tří otevřených slabik,
- jednoslabičná slova s uzavřenou slabikou,
- slova tvořená kombinací otevřené a uzavřené slabiky,
- slova s dvojhláskou ou,
- slova dvojslabičná se skupinou souhlásek na začátku slova,
- slova jednoslabičná se skupinou souhlásek na začátku slova a uzavřenou slabikou,
- slova dvojslabičná se skupinou souhlásek uprostřed slova.

Pojmenování procvičované dovednosti lze najít na stránce vpravo nahoře. Pokud by některá dovednost potřebovala delší čas, než je uvedeno ve **Fíově čtení**, lze využít Novákovy tabulky. Doporučuji je však doplnit podobně hravými úkoly, jako jsou ve „Fíovi". Pouze nácvik techniky čtení totiž přestane děti brzy bavit.

První část pracovního sešitu – **Fí si hraje s písmeny** – se věnuje procvičení všech tvarů písmen. V **genetické metodě** se začíná s poznáváním jednoho tvaru písmene – s velkými tiskacími písmeny. Protože se děti učí jen jeden tvar,

Obr. 2

Fí si hraje s písmeny / Přílohy k těmto hrám najdete na dvoulistu uprostřed sešitu

Hra 1 – Hledej a porovnávej
Hra 2 – Podívej se na čtyřkartičku a hraj
Hra 3 – Pamatuješ si už všechny tvary?

„Už se těším, co mě čeká!"

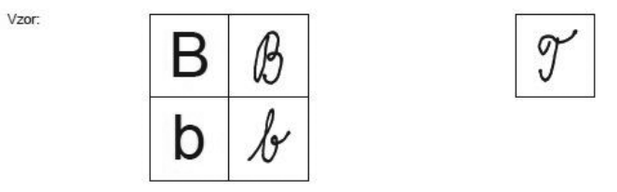
dokážou rychle číst celé smysluplné texty, což je motivuje ke čtení. O to více je však dítě s problémem se čtením demotivováno neschopností vyrovnat se spolužákům. S ostatními třemi tvary písmene se děti v rámci genetické metody seznamují až po zvládnutí všech velkých tiskacích písmen. Ve **Fíově čtení** začínáme s procvičováním vybavování si všech čtyř tvarů písmen – malého a velkého, tiskacího i psacího. Vše se děje formou hry.

Záložka na čtení

Některé děti se hůře orientují na stránce. Nedokážou zaměřit svůj zrak na cíl – v tomto případě na slabiku. Proto je vhodné **po dobu nácviku používat při čtení záložku**. Mé zkušenosti ukazují, že usměrnění a vedení očních pohybů prostřednictvím záložky bylo užitečné všem dětem. V okamžiku, kdy má dítě pocit, že záložku nepotřebuje, není třeba ho do jejího používání nutit. Stejně dobře si může **ukazovat prstem, pravítkem**, jinou záložkou, nebo dokonce číst bez záložky.

Úkoly

Aby bylo čtení zábavnější, doprovázejí ho úkoly. Někdy může mít dítě dokonce pocit, že při plnění úkolů vlastně ani nečte. Není to však pravda. I když má např. **za úkol opsat slova**, pro která si někam chodí či běhá, musí si

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 42

nejprve slovo přečíst, aby ho někde jinde mohlo napsat. Podobné je to u **hry pyramida**, kdy dítě dává rodiči hádat slovo. Také si ho musí nejprve přečíst. Při hře si navíc neustále procvičuje postavení jednotlivých hlásek ve slově, neboť musí určit, zda rodič uhodl písmeno, které se ve slově nalézá, či neuhodl. Tím **dítě cvičí analýzu** (rozklad) slova na jednotlivá písmena. Tuto dovednost potřebuje hlavně při psaní, aby napsalo slovo správně a nevynechalo nebo nepřehodilo některé písmeno.

Protože se úkoly opakují, jsou **návody k nim na začátku knihy**. Všechny úkoly jsou zde pro lepší orientaci řazeny abecedně – každý úkol má svůj název. Na jednotlivých stránkách jsou už pouze jejich názvy. Pokud si nejsou rodiče jisti tím, co si mají pod názvem představit, mohou se znovu podívat na začátek knihy.

Stejně jako technika čtení je důležité i porozumění textu. Protože pro nácvik používáme nejprve jen slabiky a poté jednotlivá slova, mělo by dítě vytvářet ze slov věty. Jen tak se lze ujistit, že slovům bezpečně rozumí. Jeho myšlení je možné rozvíjet také tím, že společně s rodičem hledá ještě jiný význam nebo tvar slova a vytváří další věty.

Tvořiví učitelé i speciální pedagogové jistě najdou další uplatnění **Fíova čtení** ve své praxi.

ZDROJE

- BALHAROVÁ, K. *KamiNet: Sluchové vnímání – počet, rytmus*. Dostupné z: http://www.kaminet.cz/napravy/zvuky/index.php.
- BEDNÁŘOVÁ, J. *Zrakové vnímání. Optická diferenciace I.* 3. vyd. Praha: Dyscentrum, 2010.
- MICHALOVÁ, Z. *Základy čtení I.* 2. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2005.
- MICHALOVÁ, Z. *Základy čtení II.* 1. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2002.
- NOVÁK, J. *Čtenářské tabulky.* 3. vyd. Litomyšl: Augusta, 1998.

II

Cogito

Centrum kognitivní edukace, o. s.

doc. PhDr. Věra Pokorná,
předsedkyně a zakladatelka sdružení Cogito

ATC COGITO

V následujících řádcích představím vzdělávací středisko, které školí v zahraničních přístupech k výchově a vyučování. Všechny jsou zaměřeny na rozvoj myšlení, překonávání školních a výchovných obtíží a především na rozvoj osobnosti. Byla jsem požádána redakcí tohoto časopisu, abych čtenáře seznámila s občanským sdružením, které přináší zahraniční metody zaměřené na kognitivní a osobnostní rozvoj dětí, mladistvých i dospělých jedinců.

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 43

Centrum kognitivní edukace, které vzniklo v roce 2009, má dnes několik stálých spolupracovníků. Nejvíce se zaměřujeme na předávání metody ***„Instrumentální obohacení"*** izraelského psychologa prof. Reuvena Feuersteina. Jeho přístup je rozšířený na všech světových kontinentech. Jeho první verze vznikla již v 70. letech a navazuje na dynamické vyšetření, tzv. **způsob vyšetření učebních tendencí** *(Learning Propensity Assessment Device)*, které Feuerstein vytvořil a aplikoval u tisíců dětí již od 50. let minulého století. Pracovníci centra Cogito se snaží, aby předávali účastníkům kurzu nejen způsob práce nad jednotlivými cvičnými sešity, ale především **záměr metody a jeho teoretická východiska** i praktické konsekvence. Prof. Feuerstein se aktivně účastnil mezinárodní konference o inkluzi pořádané v roce 2005 v Praze, kde obdržel stříbrnou medaili Univerzity Karlovy.

Centrum Cogito vyškolilo v této metodě již přes 800 účastníků. Řada z nich vstoupila do dalších kurzů (celkem jsme jich připravili pět). Existují školy na Slovensku i v Čechách, zejména na Náchodsku, kde byl Feuersteinův přístup i jeho metoda implementovány do práce celé školy.

Nabízíme i krátkodobější kurzy, jejichž autoři pocházejí z Anglie, Norska, Rakouska a Německa, které se postupně šíří i v naší zemi. Připravujeme další vzdělávací školení pro výuku matematiky a češtiny kognitivním způsobem. **Naší snahou je, aby se děti neučily pamětně a drilem, ale stále s porozuměním věci samé.** Vycházíme z jejich znalostí, které se tak stále rozšiřují. **Centrum nabízí i terapeutické služby a vyšetření v dynamickém pojetí.**

Od roku 2012 pořádáme na univerzitách, které s námi spolupracují, **mezinárodní konference pro absolventy našich kurzů** z Česka a Slovenska s řečníky z Izraele a USA, kteří spolupracují s Feuersteinovým institutem (Olomouc, 2012; Praha, 2013; České Budějovice, 2014). Letos chystáme konferenci v Brně. Absolventům kurzů, kteří s námi budou spolupracovat, **umožňujeme** (doporučením a finanční podporou) **účast na feuersteinovských kurzech v zahraničí**. Práce našeho centra je dosud financována jen z výtěžku našich kurzů.

Vydáváme on-line čtvrtletník, jehož jednotlivé odborné příspěvky hodláme v budoucnu vydat tiskem. U nás přeložené a na český jazyk a kulturu adaptované **návody a instrumenty pro školení ve Feuersteinově metodě** i v metodě *Deficity dílčích funkcí* od Brigitte Sindelar z Rakouska (přes 3 000 stran) slouží i ostatním skupinám, které se hlásí k Feuersteinovu dědictví a pořádají kurzy.

V loňském roce byla vydána v našem překladu v nakladatelství Karolinum **Feuersteinova monografie o jeho metodě**. Jde o poslední zásadně přepracovanou verzi, kterou vydal Feuerstein se svými spolupracovníky v roce 2006. Její český název zní ***Vytváření a zvyšování kognitivní modifikovatelnosti***.

Více informací naleznete zde: **www.centrum-cogito.cz**, **pokornave@seznam.cz**.

Obr. 1 Prof. Reuven Feuerstein při své přednášce v aule Karolina, listopad 2005

Obr. 2 Prof. Reuven Feuerstein s doc. Pokornou v Paříži, 2006

POZNÁMKA REDAKCE

Nekrolog prof. Feuersteina jsme uveřejnili ve Školním poradenství v praxi č. 1/2014 (autorka PhDr. Lenka Krejčová, Ph.D.).

II

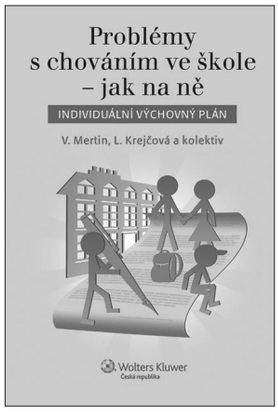
www.rizeniskoly.cz

SPP_02_15_zlom 17.2.2015 9:40 Stránka 44

Katedra psychologie FF UK pořádá kurz CŽV

JAK NA VÝCHOVNÉ PROBLÉMY V ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Cílem kurzu je poskytnout učitelům praktická vodítka a podpůrná opatření pro prevenci a řešení běžných i závažnějších problémů s chováním, se kterými se setkávají při svém působení ve škole.

Kurz staví na publikaci ***Problémy s chováním ve škole – jak na ně*** (Mertin, V., Krejčová, L a kol., Wolters Kluwer, 2013), kterou frekventanti kurzu obdrží jako součást studia.

Obsahově a odborně **kurz garantují:**
PhDr. Václav Mertin (tel. fax. 221 619 669, vaclav.mertin@ff.cuni.cz)
PhDr. Mgr. David Čáp (tel. 221 619 676, david.cap@ff.cuni.cz)

Lektoři: PhDr. Hedvika Boukalová, Ph.D., PhDr. Mgr. David Čáp, Mgr. Pavel Dosoudil, doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc., PhDr. Lenka Krejčová, Ph.D., PhDr. Václav Mertin, Mgr. Martina Ventluková Pekárková, PhDr. Eva Šírová, Ph.D.

Rozsah kurzu: 50 vyučovacích hodin 1 semestr

Výuka bude zahájena v přípravném týdnu 26. 8. a 27. 8. (2 x 6 hodin), ve školním roce se bude realizovat jednou měsíčně (2x v pátek a 2x v sobotu).

Místo konání: katedra psychologie FF UK, Celetná 20, Praha 1

Podmínkou pro přijetí ke studiu je vysokoškolské vzdělání.

Cena: 5 400 Kč

Absolvent kurzu obdrží „Osvědčení UK v Praze".

Akreditace MŠMT je v řízení – studium bude možné hradit z prostředků DVPP.

Přihlášku do kurzu zašlete poštou na adresu: Filozofická fakulta UK, nám. J. Palacha 2, 116 38, Praha 1, k rukám paní Inky Dvořákové.

V případě, že si zájemce platí kurz jako samoplátce, nepotřebuje tedy potvrzení školy či jiného zaměstnavatele, lze naskenovat vyplněnou přihlášku a poslat zpět e-mailem na inka.dvorakova@ff.cuni.cz.

Pro případné **dotazy** uvádíme telefon na katedru psychologie FF UK: **221 619 661**.

ŠKOLNÍ PORADENSTVÍ V PRAXI

ročník II
2/2015

- **Vydává:**
Wolters Kluwer, a. s.
www.wolterskluwer.cz
- **Šéfredaktorka:**
Mgr. Naďa Eretová
tel.: 246 040 433
rizeniskoly@wolterskluwer.cz
- **Adresa:**
Wolters Kluwer, a. s.
Řízení školy
U Nákladového nádraží 6
130 00 Praha 3
tel.: 246 040 444
fax: 246 040 401
IČ: 63077639
- **Předplatné a distribuce:**
tel.: 246 040 400
predplatne@wolterskluwer.cz
www.rizeniskoly.cz
- **Inzerce:**
Iva Suchnová
tel.: 603 826 764
- **Sazba:**
Monika Svobodová
- **Tisk:**
SERIFA, s. r. o.
Jinonická 80, Praha 5

Nevyžádané příspěvky nevracíme. Za správnost údajů uvedených v článcích odpovídají jejich autoři.

Přetisk a jakékoli šíření dovoleno pouze se souhlasem vydavatele. Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR pod číslem MK ČR E21612.
ISSN 2336 3436

Časopis vychází šestkrát ročně.

Roční předplatné činí 1 174 Kč (1 350 Kč včetně DPH, poštovného a balného). Všeobecné obchodní podmínky najdete na www.rizeniskoly.cz.

Předáno do tisku dne 17. 2. 2015

© Wolters Kluwer, a. s., 2015

Časopis je dostupný také v systému ASPI.